

**MALMÖ
UNIVERSITET**

Lärande och samhälle
Skolutveckling och ledarskap

Examensarbete
15 högskolepoäng, avancerad nivå

**Att främja skolnärvaro och den
specialpedagogiska kompetensen i detta
arbete**

*To promote school attendance and the special educational skills in
this work*

**Monika Kroker
Mia Persson**

Specialpedagogexamen 90 hp

Slutseminarium 2025-01-14

Examinator: Lisa Hellström

Handledare: Helena Andersson

Förord

Vi som skrivit detta arbete heter Monika Kroker och Mia Persson och kommer från samma trakter. Tidigt under utbildningen bestämde vi oss för att skriva examensarbetet tillsammans och var båda intresserade av det närvarofrämjande arbetet i skolan. Under vår tid på fältet har vi uppmärksammat den ökade skolfrånvaron och dess högaktuella ställning i samhället och i diskussioner som råder i och kring skolan. Vi ville därför undersöka ämnet närmare fast ur en annan synvinkel och valde att belysa det främjande närvaroarbetet i stället. Det är av yttersta vikt för oss att ha kunskap om detta inför vårt framtida yrke som specialpedagoger.

Under skrivprocessen har vi båda skrivit i ett delat dokument på google drive där vi kunnat fylla på, ta del av varandras tillägg och sammanstrålat både digitalt och fysiskt för att tillsammans gå igenom avsnitten och bearbeta dem.

Intervjuerna har erbjudits både som digitala och fysiska träffar där utslaget varit att fyra intervjuer genomförts på plats och tre digitalt varav en svarade skriftligen. Även en pilotintervju genomfördes digitalt. Vi har båda deltagit under intervjuerna där en av oss tagit en aktiv roll medan den andre suttit med och noterat eller ställt följdfrågor vid behov. Detta förfarande har vi sedan skiftat så att båda ska få vara med i alla delar av intervjuprocessen.

Vi vill rikta vårt djupaste tack till alla informanter som ställt upp och delat med sig av sin tid och sina erfarenheter genom att medverka i våra intervjuer. Vidare vill vi tacka Helena Andersson som varit till stor hjälp som handledare under skrivprocessen där hon stöttat och guidat oss hela vägen. Din hjälp har varit ett enormt stöd för oss vilket vi är vi tacksamma för.

Slutligen hoppas vi att vårt examensarbete kommer att bidra med en ökad förståelse om ämnet, så att bättre förutsättningar kan skapas för att hantera de utmaningar som finns och att det kan inspirera till fortsatt forskning. Tack!

Sammanfattning/Abstract

Kroker, Monika och Persson, Mia (2025). *Att främja skolnärvaro och den specialpedagogiska kompetensen i detta arbete*. Specialpedagogprogrammet, Institutionen för skolutveckling och ledarskap, Lärande och samhälle, Malmö universitet, 90 hp.

Förväntat kunskapsbidrag

Studien förväntas bidra med kunskap om hur det närvarofrämjande arbetet i skolan kan se ut och framhäva de faktorer som främjar elevers skolnärvaro. Genom en ökad förståelse och kunskap kring sådana faktorer kan bättre förutsättningar skapas för att hantera de utmaningar som finns gällande elevers skolfrånvaro.

Syfte och frågeställningar

Syftet med studien är att belysa hur några skolor arbetar för att främja skolnärvaro samt hur den specialpedagogiska kompetensen används inom området. Studien förväntas bidra med kunskap om hur det närvarofrämjande arbetet i skolan kan se ut och framhäva de faktorer som främjar elevers skolnärvaro.

Preciserade frågeställningar

- Hur arbetar skolorna för att främja skolnärvaron?
- På vilket sätt används den specialpedagogiska kompetensen i det närvarofrämjande arbetet?

Teori

Studien lutar sig mot Bronfenbrenners utvecklingsekologiska modell (uem) som beskriver fem olika nivåer vilka är, mikro, - meso,- exo,- makro och krono inom ett och samma system som alla interagerar med varandra och påverkar individen, eleven, på något sätt och tvärtom (Hwang och Nilsson, 2019). För att få en fördjupning i och en bredare förståelse av elevers känsla av sammanhang, i detta fall med skolan, använder vi oss av Antonovskys salutogena perspektiv där begreppet KASAM inbegriper begriplighet, hanterbarhet och meningsfullhet (Antonovsky, 2005).

Metod

Vi har valt en kvalitativ forskningsmetod genom semistrukturerade intervjuer med både rektorer och specialpedagoger från fyra olika skolor i samma kommun. För analysarbetet användes en tematisk innehållsanalys för att hitta mönster, likheter och skillnader i informanternas utsagor och för att därefter kunna kategorisera dessa i teman och dra slutsatser utifrån dem. Bryman (2018) menar att analysmetoden kan användas för att upptäcka det som är betydelsefullt i ett resultat och att genom det kunna identifiera mönster.

Resultat

Studien visar att specialpedagoger och rektorer är delaktiga i det närvarofrämjande arbetet fast på olika sätt. Specialpedagogerna spelar en viktig roll i att förbättra skolklimatet och minska elevers frånvaro genom att arbeta för en känsla av sammanhang på de olika nivåerna i Bronfenbrenners (uem). De rör sig mellan de olika nivåerna med målet att främja skolnärvaro och resultaten i vår studie visade på att alla arbetade aktivt med dessa frågor. Rektorerna genom att de har det övergripande organisatoriska ansvaret för att skapa rätt förutsättningar för elevers lärande och utveckling. Att skapa goda relationer och samarbeta med lärare, vårdnadshavare, elevhälsoteam och externa aktörer kan stärka elevernas känsla av sammanhang i skolan och därmed verka närvarofrämjande. Informanterna i studien arbetar på både mikro- och mesonivå för att komma nära eleverna och deras omedelbara omgivning, och på makronivå genom att sätta in lämpliga åtgärder som stödjer elevernas förutsättningar att lyckas i skolan. Resultatet visar dock att det oftast blir ett åtgärdande arbete snarare än ett främjande.

Specialpedagogiska implikationer

Enligt examensordningen (SFS 2017:1111) är en del av specialpedagogens arbete att vara en kvalificerad samtalspartner samt att utvärdera och analysera och genom det kunna leda det pedagogiska arbetet. I relation till det närvarofrämjande arbetet behöver specialpedagogen ha omfattande kunskap kring detta samt förmåga att skapa relationer och samverka med olika instanser för att kunna stärka elevernas känsla av sammanhang i skolan. Förmågan att se helheten blir ett viktigt perspektiv att ha som specialpedagog vilket kan vara avgörande vid utredningar av bakomliggande faktorer och planering för framtiden gällande det närvarofrämjande arbetet i skolan. Denna studie strävar efter att tillsammans med specialpedagogers och rektorers erfarenheter dra nytta av tidigare forskning för att på så vis utveckla kunskaper om hur det närvarofrämjande arbetet kan utvecklas.

Nyckelord

Främja skolläro, KASAM, rektor, specialpedagog, systemteori

Innehållsförteckning

INLEDNING	8
SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR	10
PRECISERADE FRÅGESTÄLLNINGAR	10
BEGREPPSDEFINITION	10
<i>Närvaro i skolan</i>	10
<i>Närvarofrämjande arbete i skolan</i>	10
<i>Förebyggande, främjande och åtgärdande arbete</i>	11
<i>Skolklimat</i>	11
TIDIGARE FORSKNING	12
<i>Bakomliggande faktorer</i>	12
<i>Relationer</i>	13
<i>Skolklimat</i>	14
<i>Rektorns betydelse</i>	15
<i>Elevhälsoteamets betydelse</i>	16
<i>Systematiskt kvalitetsarbete</i>	17
TEORETISK FÖRANKRING	18
<i>Bronfenbrenner</i>	18
<i>Salutogent perspektiv</i>	20
<i>Teoriernas sammanfattade bidrag till studien</i>	21
METOD	22
METODVAL	22
URVALSGRUPP	23
GENOMFÖRANDE	24
ANALYS OCH BEARBETNING	25
VALIDITET OCH RELIABILITET	25
ETISKA ÖVERVÄGANDEN	27
RESULTAT	28
RESULTAT FRÅN INTERVJUERNA	29
VIKTEN AV VÄRDEGRUNDSARBETE FÖR ATT FRÄMJA NÄRVARO	29
<i>Delanalys vikten av värdegrundsarbete för att främja närvaro</i>	31
SAMVERKAN MED VÅRDNADESHAVARE OCH EXTERNA AKTÖRER	33
<i>Delanalys samverkan med vårdnadshavare och externa aktörer</i>	35
SPECIALPEDAGOGISK KOMPETENS I NÄRVAROARBETET	36

<i>Delanalys specialpedagogisk kompetens i närvaroarbetet</i>	37
FRAMGÅNGSFAKTORER I DET NÄRVAROFRÄMJANDE ARBETET	38
<i>Delanalys av framgångsfaktorer i det närvarofrämjande arbetet</i>	40
DISKUSSION	42
RESULTATDISKUSSION	42
METODDISKUSSION	47
SPECIALPEDAGOGISKA IMPLIKATIONER	48
FÖRSLAG PÅ FORTSATT FORSKNING	49
REFERENSER	51
BILAGOR	54
BILAGA 1 – SAMTYCKE TILL MEDVERKAN	54
BILAGA 2 - INTERVJUGUIDE	58

Inledning

Elevers skolfrånvaro är ett problem som får långsiktiga konsekvenser både för individen och samhället och utan en fullödig gymnasieutbildning kan följden bli att det blir svårt att få ett arbete (Specialpedagogiska skolmyndigheten, 2024) (Spsm). Milerad och Lindgren (2014) menar att den viktigaste faktorn för att ge elever förutsättningar att klara sig i livet är att eleven klarar skolan. Wallerstedt (2019) nämner att den höga skolfrånvaron verkar också öka och krypa ner i åldrarna.

Enligt Skolverkets rapport (2024) uppgick den totala frånvaron av elever i förskoleklassen och grundskolan till 15 - 29 % under höstterminen 2023. Vidare oroväckande siffror gällande elever i förskoleklass och grundskolan visade att 4% varit frånvarande 30% av terminen, vilket motsvarar 5 veckors frånvaro. Eftersom skolfrånvaron ökar behöver skolor ha olika tillvägagångssätt för att stävja denna negativa utveckling.

Skolverket (2024) menar att det närvarofrämjande arbetet handlar om att skapa ett gott skolklimat, vilket präglas av trygghet och arbetsro, goda relationer mellan elever och mellan elever och vuxna. Viktigt är också att elever känner sig motiverade och delaktiga vilket i sin tur ökar deras trivsel. Enligt SOU (2016:94) har just skolmiljön en betydelsefull roll för arbetet med att förebygga och åtgärda skolfrånvaro samt för att främja skolnärvaro. Vidare menar Skolverket (2024) att en anpassad undervisning till de enskilda elevernas behov kännetecknar en god lärandemiljö och påverkar elevens motivation till att delta i utbildningen.

Regeringskansliet (2024) lyfter ett nytt förslag som handlar om att göra skolan mobilfri för att på så vis kunna säkra en tryggare och lugnare skolmiljö för eleverna.

Gren Landell (2018) framhåller att målet med det närvarofrämjande arbetet är att alla elever ska kunna trivas och vilja vara i skolan. Närvaron kan enligt hennes forskning främjas genom att satsa på en god fysisk och social miljö och även genom att utveckla organisatoriska och pedagogiska lösningar. Skolan förlägger ofta orsakerna och lösningarna till frånvaroproblemen hos individen. För att kunna främja närvaro krävs att man arbetar på en övergripande nivå med tänkbara lösningar. Skolverket (2024) menar att skolan ska motverka omfattande frånvaro genom att systematiskt främja närvaro. De beskriver vidare att skolan kan göra mycket i form av tidiga insatser och genom att ha individens behov i fokus, men det förutsätter ett systematiskt och samordnat arbete där all personal är delaktig utifrån sina professioner. Skolverket (2024) menar även att skolor behöver veta huruvida arbetet med att främja närvaro fungerar. Detta genom att man regelbundet kartlägger och granskar den egna verksamheten. Spsm (2024) styrker detta genom att förklara att utan systematik finns det en risk att insatserna för att främja

närvaro inte utvärderas och man fortsätter att göra sådant som inte ger någon effekt. De menar även att för att kunna arbeta förebyggande behöver man ringa in riskfaktorer för frånvaro och det är först när man identifierat potentiella hinder och risker för frånvaro som det närvarofrämjande arbetet kan börja. Gren Landell (2018) menar dock att det saknas ett likvärdigt system för frånvaro då alla kommuner och skolor har sina egna gränsvärden vilket mynnar ut i att skolan inte blir likvärdig. Hon förklarar vidare att det är rektor som främst ansvarar för att resultaten av orsakerna till frånvaron registreras via en kartläggning som används som redskap i det främjande närvaroarbetet med eleven. Vidare menar hon att rektorn har ett formellt och övergripande ansvar när det gäller närvaro- och frånvaroarbetet. Skollagen (SFS 2018:608) beskriver rektorers ansvar att påbörja utredning av bakomliggande orsaker till upprepad eller längre frånvaro.

Skolverket (2023) rekommenderar skolledare att samarbeta med elevhälsans personal för att hantera risk- och skyddsfaktorer relaterade till frånvaro. I deras rekommendationer kring att arbeta med närvaro framgår att en elevhälsa som är integrerad i elevärenden, angående frånvaro, är en framgångsfaktor. Gren Landell (2018) beskriver att elevhälsan har i det förebyggande och främjande närvaroarbetet en viktig roll tillsammans med rektorer, skolpersonal, vårdnadshavare, elever och övriga samhället. Persson och Hjorton (2024) beskriver att för att skolan ska få till ett närvarofrämjande arbete behöver man se på alla funktioner och personer som en helhet och inte som fristående delar i en organisation. Skolan blir ett kugghjul som är sammansatt till ett system. De menar vidare att skolans organisation är dynamisk och för att främja närvaro behöver man ha ett kontinuerligt och systematiskt elevhälsoarbete.

Gren Landell (2018) betonar att specialpedagoger är en del av elevhälsoteamet (EHT) och kan i de bästa av världar ses och fungera som ett kunskapsnav för lärare kring hur de kan arbeta med att främja närvaro. Hon menar i likhet med Warne m.fl. (2020) att faktorer som att uppmärksamma frånvaro såväl som närvaro och tidig upptäckt av exempelvis sen ankomst kan i många fall vara avgörande för elevers kommande skolsituation. Gren Landell (2018) menar vidare att lärarna jobbar elevnära och har därför möjlighet att tidigt upptäcka elever som riskerar att inte nå kunskapsmålen, vilket i sig är ett slags närvarofrämjande arbete. Lärarna som ofta arbetar i stora klasser kan dock behöva konkret hjälp och stöd i detta arbete, och det kan vara svårt för dem att veta hur de bäst ska uppmärksamma elevers närvaro. Ett samarbete mellan lärare och specialpedagoger kan här bli en framgångsfaktor. Specialpedagogens roll blir då central genom att tillsammans med lärarna och elevhälsoteamet arbeta främjande. Detta för att stödja elevernas skolnärvaro vilket kan leda till en ökad måluppfyllelse som i längden förbereder dem väl inför framtiden.

Syfte och frågeställningar

Syftet med studien är att belysa hur några skolor arbetar för att främja skolnärvaro samt hur den specialpedagogiska kompetensen används inom området. Studien förväntas bidra med kunskap om hur det närvarofrämjande arbetet i skolan kan se ut och framhäva de faktorer som främjar elevers skolnärvaro.

Preciserade frågeställningar

- Hur arbetar skolorna för att främja skolnärvaron?
- På vilket sätt används den specialpedagogiska kompetensen i det närvarofrämjande arbetet?

Begreppsdefinition

Närvaro i skolan

Enligt Skollagen (SFS 2010:800) 7 kap. 17 § ska en elev närvara och delta i skolan och i den verksamhet som anordnas om eleven inte har giltigt skäl att utebli. I vår studie definierar vi närvaro som ett begrepp när en elev har ett regelbundet deltagande och engagemang i den strukturella lärandemiljön. Det handlar även om elevens relationella och emotionella engagemang i skolmiljön.

Närvarofrämjande arbete i skolan

I vår studie definieras det närvarofrämjande arbetet i skolan genom att det arbetas proaktivt med engagemang för att stärka motivation och trivsel (Gidlund, 2020). Vidare genom att arbeta med att skapa trygga relationer och stärka banden mellan hem och skola (Mills m.fl., 2021). Även stödjande insatser och åtgärder ger eleverna förutsättningar att delta regelbundet i undervisningen och detta ses som närvarofrämjande arbete (Skolverket, 2024, Sun och Xin, 2020 och Skolverkets rapport, 2021).

Förebyggande, främjande och åtgärdande arbete

Skollagen (SFS 2010:800) 2 kap. 25 § säger att elevhälsan främst ska vara förebyggande och hälsofrämjande. Bengtsson och Necovski (2021) lyfter ordet främst eftersom det åtgärdande arbetet också ingår, alltså det arbete som görs när svårigheter redan uppstått. Tyngdpunkten, däremot, ska ligga på det förebyggande arbetet vilket innebär att upptäcka och undanröja hinder för elevers utveckling, lärande och välmående. Fokuset ska även ligga på det främjande arbetet vilket innebär att arbeta med att utveckla främjande faktorer och tillgängliga lärmiljöer för eleverna.

Skolk

Ramberg m.fl. (2019) förklarar att skolk definieras som odokumenterad eller ogiltig frånvaro från skolan i samband med de närvaroregler som finns, där allt från upprepad sen ankomst till frånvaro från en hel eller flera skoldagar ryms.

I vårt arbete har vi valt att fokusera på det främjande närvaroarbetet i skolan men för tydlighetens skull har andra betydelsefulla begrepp definierats som används löpande i texten.

Tidigare forskning

Här presenteras tidigare forskning kring bakomliggande faktorer för elevers skolfrånvaro såväl som framgångsrika främjande faktorer för skolnärvaro. För att belysa hur skolor kan arbeta för att främja elevers skolnärvaro och hur den specialpedagogiska kompetensen används gjordes sökningar i olika databaser såsom Libsearch och Swepub. Då även rektorer intervjuats gjordes sökningar på deras roll inom det närvarofrämjande arbetet för att kunna belysa det organisatoriska perspektivet.

Bakomliggande faktorer

Enligt Gren Landell (2021) är en viktig del i arbetet med elevers skolnärvaro att identifiera skyddsfaktorer som kan stödja närvaro och att ta reda på de bakomliggande orsakerna till frånvaron. I Sverige är det lagkrav sedan den 1 juli 2018 på att utreda orsakerna till skolfrånvaro.

Gren Landell m.fl. (2015) lyfter att lärare skattade familjefaktorer som en av de viktigaste bakomliggande orsakerna till skolfrånvaro. Vårdnadshavarna förlade å andra sidan ansvaret för skolfrånvaroproblematiken på skolan. I studien ansågs elevers psykiska ohälsa vara en av de högst bidragande faktorerna till skolfrånvaro. Ur resultaten framkom även betydelsen av samarbete för att kunna få ordning på faktorer som kan leda till skolfrånvaro, detta i likhet med Warne m.fl. (2020) som lyfter organisatoriska faktorer. De framhäver att tidig upptäckt av sen ankomst kan göra att ett mönster bryts, vilket i sin tur kan leda till minskad skolfrånvaro. Resultaten pekar på vikten av samarbete kring att skoldagen organiseras på ett mer förutsägbart och strukturerat sätt, vilket i sin tur kan motivera eleverna till att komma i tid till skolan.

Andersson (2024) beskriver elevers delaktighet i skolförbättringsarbetet som viktigt, eftersom de ofta utesluts ur detta arbete. I artikeln menas elevers delaktighet bland annat deras möjligheter att ta ansvar, att vara med att påverka både sin egen och andras skolsituation samt att känna sig behövda. Resultatet pekar dock på att lärares kollektiva vanor både kan främja och hindra lärares och elevers försök att tillsammans förbättra utbildningen, då skolförbättringsarbete som involverar båda parter blir ännu mer utmanande.

Gren Landell (2021) menar att en dålig relation med lärare, eller med elever, eller en otrygg skolmiljö där elever upplever exempelvis mobbning kan utgöra en potentiell riskfaktor för skolfrånvaro. Mills m.fl. (2021) tar ett steg längre och pekar på att negativa relationer som

uppstår på grund av exempelvis bestraffande beteendehanteringsmetoder som ses som orättvisa då eleverna upplever att de inte behandlats rättvist alternativt att de krockar personlighetsmässigt med lärarna vilket också kan vara en orsak till frånvaro. De menar vidare att för att förbättra skolnärvaron bland elever behöver skolan även arbeta på att stärka relationerna till vårdnadshavarna. Genom en förbättrad kommunikation och respektfulla relationer mellan lärare och vårdnadshavare samt att lärarna är tillgängliga och arbetar med aktiviteter för vårdnadshavare både i klassrummet och på fritiden har visat sig spela en stor roll i det övergripande relationsbaserade arbetssättet, vilket kan bidra till en förbättrad närvaro och därmed ett ökat inlärningsresultat hos eleverna.

Den ovannämnda forskningen visar att en skolmiljö som upplevs som trygg och där det finns respektfulla relationer bidrar till att skolan blir en plats där både elever och vårdnadshavare vill vara, vilket i förlängningen kan öka elevernas närvaro.

Relationer

Andersson (2019) lyfte i sin forskningsgenomgång fram betydelsen av att ha en bra relation till en vuxen på skolan vilket fungerar som en främjande faktor när det kommer till elevers engagemang och till viljan av att vara i skolan. Därav är lärares relationskompetens en viktig främjande faktor. Även Gidlund (2020) nämner den relationella pedagogiken och menar att en stark relation vilket innefattar lyhördhet, rättvisa, att eleverna känner sig uppmuntrade och att lärarna är uppmärksamma på deras behov kan förbättra både elevers prestationer och ge dem ett känslomässigt stöd. Detta genererar en inkluderande och respektfull miljö för elevernas lärande. Relationer som upplevs som meningsfulla mellan elever och lärare kan stärka elevers känsla av tillhörighet och trivsel i skolmiljön och därigenom minska deras frånvaro i skolan. Resultatet av studien visar att lärare som inser vikten av relationell pedagogik bidrar till att eleverna utvecklar en högre grad av självkänsla och motivation.

Karlberg m.fl. (2022) betonar i studien betydelsen av pedagogiskt och socialt skolklimat och elevfrånvaro och visade på ett samband där ett mer positivt klimat, i form av stöd och positiva förväntningar från lärare, hängde ihop med lägre frånvaro. Studierna fokuserade på den sociala miljön i skolor, däribland kamratrelationer och lärar-elev relationer. En faktor som framträder som viktig i dessa studier är kvaliteten på relationerna mellan lärare och elever och att detta påverkade elevernas engagemang för skolan.

Skolklimat

Andersson (2019) lyfte i sin genomgång av forskning att skolan har ett ansvar för att skapa en god lärmiljö för alla elevers kunskaps- och personliga utveckling. Våren 2024 var det dessvärre 16,3 procent av eleverna i årskurs nio som saknade behörighet till gymnasiet (Skolverket, 2024). Andersson (2019) lyfte i sin forskning att en orsak till ett sådant utfall kan vara att det närvarofrämjande arbetet i skolan inte har lyckats i den utsträckning som krävs.

Studien av Brolin Låftman m.fl. (2020) pekade på att sjukfrånvaro som var återkommande var mindre vanlig bland elever i skolor som hade högre nivåer av en positiv skolanda (etos). Skolanda handlar här om faktorer såsom känslor av respekt mellan elever och lärare, tillit samt att skolmiljön är inkluderande. De förklarade även att vikten av goda relationer både mellan kamrater och vuxna samt att ett socialt stöd, genom exempelvis vårdnadshavarens utbildningsbakgrund och levnadsförhållanden beskrevs kunna ha skyddande effekter på elevers hälsa. Även Karlberg m.fl. (2022) uppmärksammade i sin genomgång av studier att ett positivt skolklimat associeras med lägre frånvaro. De pekar på fyra huvudområden inom skolklimatet som identifierats i tidigare forskning: akademisk miljö, social miljö, säkerhet och institutionell miljö. Det akademiska skolklimatet innefattar undervisning och lärande. Den sociala miljön innefattar relationer med kompisar och skolpersonal och en känsla av samhörighet med skolan. Säkerhet innefattar både emotionell och fysisk säkerhet i skolan, däribland disciplin och ordning. Institutionell miljö innefattar övergripande organisatoriska och ledarskapsfaktorer.

Studien synliggör vidare att det som var viktigt för skolklimatet och frånvaro var lärarnas höga förväntningar på eleverna, relationer mellan lärare och elever och hur lärare undervisar. Det som vidare framkom var att lärare gav mer positiva betyg på skolklimatet än vad eleverna gjorde. Detta kan bero på att lärarna tittade på andra faktorer än vad eleverna gjorde i sina bedömningar av skolklimatet där exempelvis elevens uppfattning om skolklimatet kunde vara nära relaterat till beslut om att gå i skolan eller inte. För läraren kunde skolklimatet innebära exempelvis sammanhållning i lärarlaget. Detta tyder på att olika faktorer är olika viktiga för lärare respektive elever i förhållande till skolklimatet.

Warne m.fl. (2017) lyfte i sitt resultat fram den fysiska miljöns betydelse för närvaro. Utifrån samtal med högstadiel elever framgick det att för att skapa bättre förutsättningar för elever i skolan är skolmiljön en viktig aspekt att beakta då de upplever den som viktig och att den påverkar deras trivsel. Det spelar roll i vilket sorts skick den fysiska miljön är i. Även personal som rörde sig ute i korridorerna på raster var en annan aspekt som önskades av eleverna i studien.

Ekstrand (2015) betonade att förändringar i skolmiljön spelade roll för närvaron men att exempelvis enbart förändra klassernas storlek gjorde inte någon skillnad om inte andra aspekter såsom förändringar i organisationen, utbildningsinnehållet, relationerna, prestationerna och skolklimatet gjordes. Det är viktigt att vid utveckling av organisationen och skolklimatet även titta på hur arbetet i klassen fungerar.

I studien av Karlberg m.fl. (2022) förklarades att det finns gemensamma faktorer som förekommer samtidigt som är viktiga för skolnärvaro. De nämnde välutbildade föräldrar, deras sysselsättning och inkomst som viktiga för ett gott skolklimat och en hög närvaro. Sådana demografiska egenskaper kan i sin tur påverka vilken skola ett barn kommer att gå i, vilket i sin tur leder till att elever blir utsatta för olika typer av skolklimat. Vidare menar de att familjens geografiska eller etniska ursprung kan kopplas till högre skolfrånvaro då vissa etniska minoriteter i vissa länder har lägre utbildningsnivå.

Abrahamsson (2024) identifierar ytterligare en aspekt som är värd att beakta i samband med skolklimatet, vilket är att ett förbud mot mobiltelefoner i skolan skulle kunna vara ett effektivt policyverktyg för att öka elevers måluppfyllelse och välbefinnande.

Rektorns betydelse

Enligt Skolverket (2024) finns det mycket som kan göras för att elever inte ska missa värdefull tid i skolan. Genom tidiga insatser och genom att ha individens behov i fokus kan skolan främja närvaro. Detta kräver dock ett systematiskt och samordnat arbete som innefattar alla professioner i skolan. Det är viktigt att all skolpersonal deltar i arbetet med att främja närvaro, utifrån sin roll och sitt uppdrag. Skolverket (2024) menar vidare att det är huvudmannens uppdrag att se till att rektorn får rätt förutsättningar att skapa rutiner för att främja närvaron. Huvudmannen kan till exempel ta fram gemensamma rutiner som denne ansvarar för. Rektorns uppdrag är i sin tur att ta fram rutiner för frånvarorapportering i verksamheten. Rektorn ska även systematiskt leda skolans arbete för att skapa trygghet och studiero. I detta arbete blir även elevhälsans uppdrag en viktig del.

Sun och Xin (2020) lyfter fram att rektorer har ansvar för att se till att lagstiftning följs, främja förbättringar, öka elevernas prestationer samt se till att man följer läroplanerna inom deras verksamheter. De menar vidare att rektorer behöver ha tillräckliga kunskaper och färdigheter för att kunna underlätta, genomföra och se över effektiva insatser för elever i behov av särskilt stöd. I deras studie framkom vidare att effektivt skolledarskap kan ha stor inverkan på alla elevers lärande. I likhet med denna studie lyfter Ramberg m.fl. (2019) att skolor där ett

starkt skolledarskap och en positiv skolanda förekommer är kopplat till lägre nivåer av skolkl. Mills m.fl. (2021) beskriver i sin tur att rektorer spelar en nyckelroll när det gäller att forma ett positivt skolkl, samt när det gäller relationer mellan skola och vårdnadshavare vilket är avgörande för att förbättra elevernas kunskapsresultat och närvaro i skolan. De menar vidare att det är nödvändigt att undersöka bakomliggande faktorer till frånvaro som en helhet snarare än var för sig. Det handlar om att utveckla bättre relationer, att skapa ett positivt skolkl och att se över skolgemenskapen när det kommer till närvaro. Regelbundna uppföljningar av arbetet behöver göras. I studien framkom vikten av att hålla en långsiktig hållbar strategi där de rektorer som deltog bevakade närvarostatistiken noggrant för att kunna se över lämpliga handlingsalternativ. De efterföljande strategierna varierade i hur man handlade, där allt mellan att undvika frånvaro till att hitta alternativ som främjar närvaro inrymdes. Man betonade att vikten av att ständigt förbättras och hitta nya tillvägagångssätt.

Gren Landell (2018) menar att en av rektorns viktigaste uppgifter är att ha koll på alla elevers närvaro och frånvaro vilket görs genom närvarorutiner och handlingsplaner. Rektorn ska även motivera skolans personal till att ständigt bevaka och arbeta främjande med skolnärvaro. Lärare behöver på olika sätt bidra till en god lärandemiljö genom att till exempel bygga tillitsfulla relationer till eleverna och genom att anpassa undervisningen efter elevernas behov. Lärare och andra som arbetar i skolan ska också följa de rutiner som finns för att rapportera frånvaro.

Elevhälsoteamets betydelse

I Skolverkets rapport (2021) framkom det att skolor har stort ansvar i att uppmärksamma elevers frånvaro samt att genom stödinsatser ge eleverna de bästa förutsättningarna för att nå kunskapsmålen. De menar vidare att elevhälsan fyller en viktig funktion och bör ha en betydande och tydlig roll så att skolan, på ett övergripande sätt, kan arbeta proaktivt med att främja närvaro och förebygga frånvaro. I de fallstudier som gjordes i kartläggningen, som låg till grund för rapporten, beskrevs arbetet med att registrera och följa upp arbetet med frånvaro som en viktig del i arbetet med att främja närvaro. Det betonades att kontakten som sker i det dagliga arbetet mellan skolpersonal, elevhälsa och elever är minst lika betydelsefull. Den dagliga kontakten kan göra att elever inte riskerar att bli frånvarande genom att vara uppmärksam på tidiga signaler. Genom en daglig kontakt känner eleverna trygghet och att de blir sedda vilket kan vara en del i skolans värdegrundsarbete. Detta visade sig dock vara svårare

på större skolor, då det blir en utmaning att se till att varje elev känner sig sedda och uppmärksammade.

I rapporten framkom även att på en del skolor kopplades elevhälsans kompetens främst in vid problematiska ärenden och att de inte hade någon uttalad roll i att främja närvaro eller förebygga frånvaro medan man på andra hade en tydlig och delaktig roll i det arbetet. Resultatet i Skolverkets rapport (2021) visade att för att elevhälsan ska kunna ha en aktiv roll och kunna arbeta förebyggande behöver de vara sammanhållna och ha en tydlig ledning. Deras roll behöver dessutom vara förankrad och känd i organisationen. Även betydelsen av externa aktörer nämns vid arbetet med att förebygga frånvaro samt vikten av att lärare registrerar frånvaro och att det därmed behöver finnas tydliga riktlinjer som lärarna kan följa.

Skollagen (2010:800) 2 kap. 25 § framhäver att elevhälsoarbetet ska vara hälsofrämjande och förebyggande samt stödja elevers utveckling i samverkan med lärare och övrig personal.

Gren Landell (2018) menar att elevhälsoteamet behöver vara organiserad på så vis att den arbetar både på individnivå samt på strukturnivå. Den behöver vara synlig och lättillgänglig för eleverna i skolan för att de ska kunna dra nytta av den. Den behöver alltså vara integrerad i hela skolan och utgå från ett systematiskt arbetsätt för att kunna påverka detta arbete. Skolverket (2024) beskriver vikten av att varje skola utreder vad som behöver göras för att elever ska trivas i skolan. De menar att elevhälsan är viktig i det arbetet både övergripande och på grupp- och individnivå. De nämner även vikten av att arbeta systematiskt och förebyggande utifrån trygghet och delaktighet, god lärandemiljö samt organisation och systematik för att främja närvaro.

Systematiskt kvalitetsarbete

Enligt Socialstyrelsen och Skolverket (2023) omfattar det systematiska kvalitetsarbetet hela utbildningen inklusive elevhälsan och det ska riktas mot att uppfylla de nationella målen med utbildningen. De menar vidare att det systematiska kvalitetsarbetet är ständigt pågående, där arbetet ska bedrivas strukturerat och uthålligt. Rektorer är ansvariga för skolenhetens kvalitetsarbete och ska se till att personalen kan bedriva och utveckla utbildningen med målet att varje elev kan utvecklas utifrån sina förutsättningar.

Sun och Xin (2020) menar att desto mer utbildning inom specialpedagogik rektorer får desto mer kan de vara kapabla till att leda det arbetet. Specialpedagogens roll i detta arbete blir central genom att tillsammans med skolledare och elevhälsoteam arbeta organisatoriskt och utifrån det hitta främjande insatser som följs upp och dokumenteras.

Teoretisk förankring

I detta avsnitt presenteras de teorier som använts i studien. Enligt Serder och Jobér (2021) kan en teori möjliggöra insikter och förståelse om världen genom olika perspektiv. Genom att tolka och förstå kunskaper och egna erfarenheter kan teorier också användas som ett redskap. Bryman (2018) menar å andra sidan att vi i vardagen brukar uppfatta teorier som upplysande och informativa men innan de kan betraktas som användbara och hållbara måste de prövas.

Studiens teoretiska förankring bygger på två teoretiska ramverk, Bronfenbrenners utvecklingsekologiska modell (uem) och Antonovskys salutogena perspektiv genom begreppet KASAM.

Bronfenbrenner

Enligt Öquist (2018) bygger systemteori på idén att allt hänger ihop och att alla delar i en helhet är med och påverkar varandra. Gjems (1997) betonar helhetsperspektivet i systemteorin där en förändring i en del av systemet kan påverka andra delar. Processen är cirkulär där delarna påverkar varandra snarare än genom en linjär process där orsak följs av verkan. Hon beskriver vidare att det handlar om att identifiera relationen människor emellan, de så kallade sociala systemen som exempelvis är de människor som arbetar tillsammans i skolan där deras olika funktioner kategoriseras enligt grupper såsom elever, arbetslag och EHT. Dessa grupper är hierarkiskt ordnade och ingår i den större helheten.

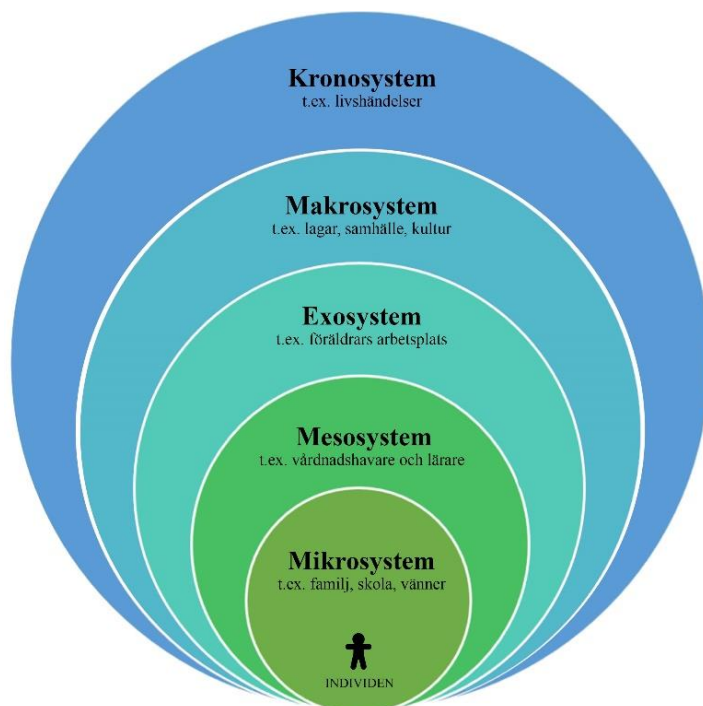
Skolan kan enligt Öquist (2018) ses som ett system där alla delar, för att fungera, är beroende av varandra. Vidare menar han att genom att undersöka exempelvis skolans främjande närvaroarbete på olika nivåer såsom individ-, grupp- och organisationsnivå framträder bilden av samspelet mellan systemen. Han menar vidare att inom systemet är det lika viktigt att förstå hur kommunikation går till som att förstå verksamhetens uppbyggnad. I ett systemtänkande betraktas samspelet som det viktiga. I likhet med ovanstående författare menar Ainscow m.fl. (2012) att det går att belysa elevers skolsituation genom det systemteoretiska perspektivet. De menar att den inte enbart påverkas av lärarnas utbildningsmetoder utan är även beroende av faktorer som kommer utifrån och genomsyrar skolan. Detta kan exempelvis vara demografiska aspekter såsom kulturella och ekonomiska skillnader. Även politiska beslut påverkar såväl läraryrket som föräldrars val av skola. Det som krävs är att kunna lyfta blicken och få syn på att eleverna ingår i och är beroende av flera olika delar som samspelar och som påverkar dem i

olika grad. De pekar även på att skolan enskilt inte kan lösa problem i samhället men att det finns mycket inom den egna verksamheten som kan utvecklas för att förbättra den. Gör skolan lämpliga åtgärder kommer detta sannolikt påverka elevernas utbildnings- och skolsituation och möjligtvis även ha en effekt på ojämlikheter som ligger utanför skolan också.

Hwang och Nilsson (2019) beskriver att Bronfenbrenner utvecklade en utvecklings ekologisk modell (uem) som på ett överskådligt sätt förklarar hur individen och samhället är sammankopplade vilket har betydelse för elevers skolnärvaro. Genom Bronfenbrenners (uem) kan en helhetssyn fås gällande skolnärvaron eftersom både risk- och främjande faktorer kan identifieras i modellen. När problematiken analyseras utifrån de olika systemnivåerna kan olika samband förstås och relateras till individen. Modellen bygger på fem system på olika nivåer och kallas för mikro, meso, exo, makro och kronosystem. Mikrosystemet innefattar närmiljöerna som eleven har runt sig såsom skolan, familjen och kamratgruppen. I skolan blir relationen mellan lärare och elev viktig för att genom exempelvis differentierad undervisning motivera elever till att komma till skolan och på så vis kanske undvika att skolfrånvaro uppstår. Mesosystemet är samspelet mellan de olika mikrosystemen som exempelvis utspelar sig mellan hemmet och skolan. Här spelar elevens mentor en viktig roll i samspelet med vårdnadshavarna i det främjande närvaroarbetet genom att exempelvis ha en god kontakt och skapa förtroende till skolan som institution och förmedla skolans betydelse för eleven och dess utbildning samt för dess framtid. Här kan även den specialpedagogiska kompetensen komma in och arbeta nära eleven för att främja skolnärvaron på olika sätt, exempelvis genom små medel såsom att möta upp vid ingången på morgonen eller genom mer omfattande individuella anpassningar. Exosystemet är miljöer som eleven inte är delaktig i men som ändå påverkar individen indirekt. Detta kan exempelvis vara politiska beslut som påverkar skolans personalsituation där exempelvis lärare eller annan personal inte kan arbeta kvar vilket kan påverka elevens motivation till att fortsätta gå till skolan. Makrosystemet innebär de generella dragen i samhället såsom familjepolitik och levnadsstandard som även det har en inverkan på elevens skolsituation. Att vårdnadshavare kan vara trygga i att de vid långtidssjukdom fortfarande får en inkomst via Försäkringskassan kan bidra till att eleven inte hamnar i omvälvande svårigheter där familjen exempelvis inte har råd att bo kvar vilket kan påverka elevens skolnärvaro. Kronosystemet utgör det slutliga systemet och här beaktas att både individen och miljön påverkas och förändras med tiden. Förändringar hos eleven kan utgöras av exempelvis sjukdom och förändringar i miljön kan vara att ju äldre eleverna blir förväntas de bli mer självständiga i sitt skolarbete och lärarstödet blir därmed mindre. Detta kan över tid resultera i en negativ utveckling i förhållande till elevens skolnärvaro. Även denna

aspekt av förändring över tid är viktig i förståelsen för hur de olika systemen påverkar eleven och dess skolnärvaro. Det som sker på de olika nivåerna inom systemet påverkar individen på olika sätt och borde beaktas vid det närvarofrämjande arbetet i skolan. För att uppnå framgång i det närvarofrämjande arbetet bör ett övergripande helhetsperspektiv tas genom att alla nivåerna i Bronfenbrenners (uem) belyses, detta för att kunna analysera och dra lämpliga slutsatser kring elevens situation.

Figur 1. Illustration tolkad av Bronfenbrenners utvecklingsekologiska modell.

Salutogent perspektiv

För att fördjupa den teoretiska förankringen ytterligare valdes Antonovskys salutogena perspektiv genom begreppet KASAM (känsla av sammanhang) (Antonovsky, 2005). Begreppet kan förstås genom dess tre delar: meningsfullhet, begriplighet och hanterbarhet. Genom att tillämpa begreppet i studien kan vi få insikt i huruvida rektorer och specialpedagoger upplever att känsla av sammanhang bidrar till att främja elevers skolnärvaro. Om eleverna upplever att skolan känns meningsfull, att de känner att deras delaktighet har ett syfte och en betydelse, är det större chans att de närvarar på lektioner. Den andra delen, begriplighet, handlar om att eleverna kan tolka och förstå de olika förväntningarna som finns på dem i skolmiljön. Om elever vet vad som förväntas av dem och vad de kan förvänta sig av skolan kan de känna mer

motivation till att närvara. Det bidrar även till deras ökade trygghet. Hanterbarhet innebär i sin tur elevernas tillgång till resurser och strategier för att de ska kunna hantera de utmaningar som kan påverka deras skolnärvaro. Erbjuder skolan tillgängliga resurser och stöd genom olika lämpliga åtgärder kan det bidra till att eleverna enklare kan hantera eventuella svårigheter och därmed kunna vara mer närvarande i skolan. Genom att integrera Antonovskys salutogena perspektiv med det systemteoretiska perspektivet menar vi att det skapas en mer omfattande förståelse av de olika faktorer som påverkar elevers närvaro. Här kan tänkas att specialpedagogens roll kan bli avgörande i att hitta olika problemlösningar och strategier som bidrar till att undervisningen kan utvecklas och bli mer tillgänglig på gruppnivå. Därigenom kan elevernas motivation öka och därmed gynna deras närvaro i skolan.

Teoriernas sammanfattade bidrag till studien

Studiens teoretiska förankring bygger på två huvudsakliga teoretiska ramverk, Bronfenbrenners (uem) och Antonovskys salutogena perspektiv genom begreppet KASAM (Antonovsky, 2005).

Genom Bronfenbrenners (uem) med de olika nivåerna går det att förstå hur alla delar i modellen påverkar eleven och dess skolnärvaro. Hwang och Nilsson (2019) menar att en kritik till Bronfenbrenners (uem) är att den anses vara svår att tillämpa praktiskt då den enbart beskriver att en påverkan sker på individen, men inte hur detta sker.

KASAM bidrar till en förståelse för hur insatser och relationer på olika nivåer kan stärka elevens känsla av sammanhang och därigenom vara en bidragande faktor till att skolnärvaron främjas. KASAM kan trots detta upplevas som för enkel för att kunna fånga människors upplevelser, då det är en komplex process som blir svår att belysa enbart genom begreppen hanterbarhet, begriplighet och meningsfullhet.

Teorierna ger dock tillsammans, trots kritiken, en utgångspunkt där insatser som främjar skolnärvaro kan analyseras genom att titta på elevers omgivning och deras individuella erfarenheter. Kombinationen av teorierna möjliggör att belysa såväl strukturella som individuella faktorer och hur de samverkar för att påverka skolnärvaro. Detta är centralt för att utveckla både effektiva och hållbara insatser.

Metod

I detta avsnitt presenteras metodval, urvalsgrupp, genomförande, analys och bearbetning samt etiska överväganden närmre. Valet av den kvalitativa forskningsmetoden genererade informanternas ord och tolkningar, vilka innefattar innehållsrika data som analyserades och bearbetades med hjälp av en tematisk innehållsanalys. För att värna om informanternas utsagor beaktades de etiska principerna genom hela forskningsprocessen.

Metodval

Forskningsfrågorna i denna studie syftade till att undersöka hur skolor arbetar för att främja elevers skolnärvaro och på vilket sätt den specialpedagogiska kompetensen används i detta arbete. Stukát (2011) förklarar att det är forskningsfrågan som styr valet av metod och att syftet med kvalitativa studier är att få en variation av uppfattningar hos informanterna och sedan visa på olika mönster som hittats. Barmark och Djurfeldt (2020) menar att genom den kvalitativa forskningsmetoden tar vi reda på hur människor resonerar kring det som undersökts. Bryman (2018) menar i sin tur att tonvikten ligger på informanternas ord och tolkningar och här framträder deras perspektiv som betydelsefulla.

Fejes och Thornberg (2019) och Bryman (2018) förklarar att forskaren genom semistrukturerade intervjuer utgår från en intervjuguide med ett antal frågor som är uppdelade i teman som informanten besvarar fritt. Det är samtalet mellan dem båda som styr i vilken ordning frågorna besvaras och utifrån detta kan följdfrågor formuleras som knyter an till något som informanten tagit upp. Bryman (2018) menar att intervjuer brukar spelas in för att kunna transkriberas. Detta tillvägagångssätt är betydelsefullt för det detaljerade analysarbete som krävs vid kvalitativa studier för att få med informanternas exakta utsagor och även för reliabilitetens skull. Enligt Kvale och Brinkman (2014) är allt kring en intervju såsom kontexten där intervjun genomförs, hur frågorna formulerats och interaktionerna mellan informanten och intervjuaren sådant som påverkar intervjun. De menar att en intervju ses som en moralisk aktivitet och bör därför hanteras varsamt och med ett etiskt förhållningssätt.

För att få svar på båda våra frågeställningar valde vi att använda en kvalitativ ansats i form av semistrukturerade intervjuer. Resultatet vi förväntade oss var att finna en djup och beskrivande slutsats av hur skolor arbetar och hur den specialpedagogiska kompetensen används i det närvarofrämjande arbetet på olika skolor.

Urvalsgrupp

Eriksson Barajas m.fl. (2013) beskriver att studiens syfte samt hur mycket tid och resurser som forskaren har är det som avgör valet av urvalsmetod. De förklarar vidare att undersökningar med skilda ansatser ger olika möjligheter att generalisera resultat och de urvalsmetoder forskarna använder vid kvalitativa ansatser syftar till att öka möjligheterna till att förklara, beskriva och skapa förståelse för problemområdet. I studien valdes ett strategiskt urval för att öka studiens tillförlitlighet och för att få svar på de preciserade frågeställningarna. Syftet är att välja deltagare på ett mer strategiskt sätt kopplat till de frågeställningar som har formulerats, då de kan ge vägledning angående vilka individer som ska väljas ut till studien (Bryman, 2018).

Eriksson Barajas m.fl. (2013) menar vidare att den vilken urvalsstrategi som används kan vara avgörande för studiens resultat då urvalet ska vara ändamålsenligt. Strategiskt urval innebär att ett kvalitativt urval sker genom att informanter väljs ut som har mycket att bidra med i forskningsfrågan. Det är betydelsefullt att fundera på om urvalstrategin ger relevant information och om den är förenlig med studiens syfte. Urvalet av informanter var baserat på en utskickad förfrågan via email till åtta grundskolor i olika socioekonomiska områden och olika storlek sett till antalet elever i en kommun. Rektorer och specialpedagoger inkluderades i urvalet för att bäst kunna svara till studiens syfte och de preciserade frågeställningar samt för att de kan bidra med kunskap utifrån det valda problemområdet. Vi erhöll svar om möjlighet till deltagande från fyra av skolorna och de övriga valde att tacka nej till deltagande på grund av tidsbrist. Totalt genomfördes sju intervjuer, varav tre med rektorer och fyra med specialpedagoger på fyra olika skolor i en kommun. Eriksson Barajas m.fl. (2013) menar att inklusionskriterier beskriver en grupp individer som uppfyller sådana kriterier som forskaren bestämt krävs för att kunna delta i studien. Inklusionskriterierna i studien var att informanterna var utbildade till specialpedagog eller rektor och arbetade som detta. Exklusionskriterierna var allt annat än ovan och därför valdes sådana deltagare bort.

Skolorna bedömdes inte vara likvärdiga med varandra då två av skolorna låg i socioekonomiskt svaga områden medan de andra två låg i socioekonomiskt starka områden. Även skolornas storlek och stadium skilde sig åt med två skolor som var F-9 skolor och två skolor som var F-6 skolor och där specialpedagogerna täckte olika skolstadier.

Genomförande

Inledningsvis formulerades en samtyckesblankett som i detalj informerade informanterna kring syftet med studien (se bilaga 1). Samtyckesblanketten klargjorde också Vetenskapsrådets forskningsetiska regler vilka följdes under studiens gång (Vetenskapsrådet, 2024). Samtyckesblanketten innehöll även information kring förfarandet av studien, vilket var att genom semistrukturerade intervjuer samla in data. Rektorer kontaktades på alla skolorna, vilka i sin tur hänvisade oss till deras specialpedagoger. Av dessa fick vi svar från tio personer varav vi enligt inklusionskriterierna gick vidare med sju deltagare, detta då två rektorer var under utbildning på rektorsprogrammet och en person var speciallärare. Innan intervjuerna genomfördes en pilotintervju med en specialpedagog i vårt kontaktnät för att testa frågorna och för att kunna utveckla dem vidare därefter. Efter pilotintervjun granskades intervjufrågorna och ordningsföljden på frågorna justerades. En del frågor som upplevdes överflödiga togs bort samt frågorna numrerades för att underlätta vid transkribering.

Ett beslut fattades om att båda studenterna skulle medverka vid intervjuerna. Detta för att dela på ansvaret och för att inte riskera att missa nyanser i samtalet, för att kunna flika in med olika följdfrågor och för att lättare kunna diskutera datan i efterhand. Även etiskt upplevdes det som mest korrekt att båda var närvarande då den insamlade datan skulle hanteras av oss båda. Det var även av betydelse att informanten fick ett ansikte och namn på de som skulle handskas med de känsliga uppgifterna. Informanterna bokades och fick själva välja hur de ville delta, antingen fysiskt på plats i skolan, digitalt eller genom att svara skriftligen utifrån deras tillgänglighet.

Varje intervju inleddes med en presentation av oss och samtyckesblanketten lästes igenom där eventuella frågor kring intervjun kunde ställas. Intervjuerna spelades in, transkriberades, lästes och bearbetades tillsammans av oss båda. Analysprocessen påbörjades vid transkribering av datan. Efter transkriberingen lästes all data flertalet gånger för att slutligen kunna urskilja olika teman ur datan. Genom övergripande diskussioner och med hjälp av vår valda analysmetod framkom meningsbärande begrepp för framskrivningen av resultatet och fyra teman utkristalliserades. Begreppen tillsammans med beskrivande texter och analys av datan skrevs fram under relevant tema.

Analys och bearbetning

I studien tillämpades tematisk innehållsanalys som verktyg för att analysera datan som framkommit ur intervjuerna. Bryman (2018) förklarar att användningen av tematisk innehållsanalys är ett vanligt förfarande vid kvalitativa studier. Den tematiska innehållsanalysen utgår dock inte från en tydlig teknik utan det är själva sökandet efter teman i datan som utgör aktiviteten i analysprocessen. De teman som identifierades ur vår data utgjorde grunden för det som var återkommande och var sprunget ur noggrann läsning av de transkriberade texterna.

Bryman (2018) förklarar att återkommande idéer och teman i datan såsom uttryck, likheter och skillnader i utsagorna och språkliga liknelser är sådant som kan bidra till att teman formas. Att analysera datan med hjälp av tematisk innehållsanalys valdes för att på bästa sätt kunna återge det som framkommit som gemensamt såväl det som skilt sig åt i förhållande till forskningsfrågorna. Det handlar om att upptäcka det som är betydelsefullt och att identifiera mönster. Det första steget i analysarbetet var att göra en översikt av den insamlade datan. Sedan upptäcktes meningsbärande begrepp ur informanternas utsagor. Betydelsen av dessa analyserades utifrån valda teorier och tidigare forskning för att därefter sammanfogas till övergripande teman. De teman vi har identifierat är vikten av värdegrundsarbete för att främja närvaro, samverkan med vårdnadshavare och externa aktörer, specialpedagogisk kompetens i närvaroarbetet samt framgångsfaktorer i det närvarofrämjande arbetet.

Validitet och reliabilitet

Enligt Ahlberg (2009) är trovärdigheten i en studie ett viktigt kriterium gällande dess kvalitet. För att uppfylla giltighets- och trovärdighetsaspekten i forskningsprocessen skrivs tillvägagångssättet fram så exakt och tydligt som möjligt. Barmark och Djurfeldt (2020) betonar att det handlar om att i vetenskapliga studier vara transparent, vilket innebär att processen som leder fram till resultaten är genomskinlig. Detta är för att andra ska kunna avgöra om strategin som använts till att besvara frågeställningarna är lämplig samt om de slutsatser som presenterats är trovärdiga. Syftet med studiens transparens är också att se till dess replikerbarhet där andra ska kunna genomföra studien på samma sätt, där målet är att se om resultaten stämmer överens.

I studien användes intervjuer som metod för att samla in data. Detta förfarande valdes då syftet var att få så innehållsrik information som möjligt till vår undersökning vilket var avgörande i valet av metod därav att enkäter inte användes. Dessa hade dock kunnat generera

fler svar som hade kunnat generaliseras lättare men varit fasta svar utan nyanser såsom erhållits ur intervjuerna vilket var viktigt för studiens frågeställningar. Stukát (2011) menar att det behöver diskuteras om studiens resultat enbart gäller den undersökta gruppen eller om det går att generaliseras. Går det att generalisera resultatet till en större grupp ökar också dess värde. Faktorer som kan påverka generaliserbarheten är en liten undersökningsgrupp och stort bortfall. Då vår studie är av ett mindre slag med få informanter som enbart belyser deras erfarenheter är syftet med studien inte att den ska kunna generaliseras utan enbart att den ska belysa den undersökta gruppen.

Bryman (2018) förklarar att kritiken mot kvalitativa studier ibland är att de är för subjektiva då resultaten ofta grundar sig i forskarnas osystematiska tolkningar och även att det kan utvecklas en slags närhet mellan forskare och informant. I denna studie var detta inte fallet då informanterna var okända för studenterna sedan tidigare. Som forskare blir det därför viktigt att vara medveten om att bibehålla objektivitet i den mån det går i förhållande till forskningsprocessen, så att personliga värderingar inte påverkar tolkningen av data samt hur resultaten skrivs fram. Faktumet att informanterna deltog frivilligt hjälper till att öka resultatets trovärdighet, då man kan utgå ifrån att de som deltagit är involverade i det närvarofrämjande arbetet i sina verksamheter och därför haft betydelsefulla kunskaper att tillföra studien. Enligt Patel och Davidsson (1994) kan man för att kontrollera reliabiliteten (trovärdigheten) vid intervjuer vara två där den ena ansvarar för att anteckna svaren samtidigt som den andre intervjuar, vilket tillämpades i studien. Detta för att fånga upp eventuellt kroppsspråk eller mimik som bandupptagningen inte gör. Författarna tar även upp att man genom att spela in ljudfiler kan lagra det som sägs och därmed kan återvända till materialet tills man försäkrat sig om att man har uppfattat informanternas utsagor korrekt, vilket också tillämpades i studien.

Etiska överväganden

Ahlberg (2009) beskriver att forskare har en stor frihet i sitt forskningsarbete, då de har rätt att välja forskningsproblem, metod samt att publicera sina resultat. Hon menar dock att friheten även har vissa begränsningar, vilket kan vara att de som medverkar i forskningen måste respekteras och skyddas. Informanterna i studien informerades tydligt om syftet samt att deras deltagande skedde på frivilliga grunder och att de kunde avbryta närhelst de ville. Information kring anonymitet och hur informationen förvarades under processens gång klargjordes också, allt för att respektera individen och dennes rättigheter samt för att vidmakthålla de etiska principerna.

I studien antogs ett etiskt förhållningssätt som Ahlberg (2009) menar att det är en förmån att få ta del av andras tankar och då är det vår skyldighet att behandla dem med respekt, ödmjukhet och varsamhet. Vetenskapsrådets forskningsetiska grundprinciper (2024), vilka följdes i denna studie, beskriver att god forskningssed och ett etiskt förhållningssätt ska vila på följande grundprinciper och vägleda såväl organisationer som individer. Det handlar om tillförlitlighet för att säkerställa forskningens kvalitet, ärlighet för att utveckla och granska forskning på ett öppet och rättvist sätt samt respekt för det eller den som är delaktig i en forskningsstudie och att ta ansvar för hela forskningsprocessen från början till slut.

Resultat

Patel och Davidsson (1994) förklarar att det resultat som kommit fram ur studien ska besvara frågeställningarna. Vår studie handlar om hur skolor arbetar för att främja skolnärvaro och på vilket sätt den specialpedagogiska kompetensen används i detta arbete.

I följande avsnitt redovisas resultaten från de kvalitativa intervjuerna. För att underlätta för läsaren används följande förkortningar för de olika specialpedagogerna som Sp 1 och Sp 2 (specialpedagog 1-4) och rektorerna R 1 och R 2 (rektor 1-3). Informanternas egna ord presenteras med hjälp av citat och därefter tolkades och analyserades innebörden av resultaten i en tematisk delanalys. Vidare lyfts teman fram genom underrubriker och en tillhörande delanalys för att strukturera och tydliggöra resultaten från de kvalitativa intervjuerna.

I följande tabeller visas en sammanställning av studiens informanter och dess deltagande.

Tabell 1. Sammanställning av specialpedagogernas deltagande.

Informant	Plats	Arbetar som specialpedagog i följande skolform:	Tid i anspråk
Specialpedagog 1	Informant valde digitalt forum	F-6	33 min
Specialpedagog 2	Informant valde fysiskt forum	F-6	45 min
Specialpedagog 3	Informant valde fysiskt forum	F-9	51 min
Specialpedagog 4	Informant valde digitalt forum	F-9	34 min

Tabell 2. Sammanställning av rektorernas deltagande.

Informant	Plats	Arbetar som rektor i följande skolform	Tid i anspråk
Rektor 1	Informant valde skriftligt forum	F-6	X
Rektor 2	Informant valde fysiskt forum	F-6	44 min
Rektor 3	Informant valde fysiskt forum	F-9	35 min

Resultat från intervjuerna

I studien fann vi fyra teman utifrån informanternas svar. Det första temat handlar om vikten av **värdegrundsarbete**, däribland ryms trygghet och trivsel, relationer och miljön. I det andra temat lyfts **samverkan** med vårdnadshavare och externa aktörer. Det tredje temat innefattar hur den **specialpedagogiska kompetensen** används i närvaroarbetet. Det fjärde temat behandlar **framgångsfaktorer** i arbetet kring att främja närvaro i skolan.

Vikten av värdegrundsarbete för att främja närvaro

Informanterna berättade om betydelsen av arbetet med värdegrundsfrågor såsom trygghet och trivsel, relationer och miljöns utformning (kontexten) för skolnärvaron. Intrycket av dessa aspekter var att de var viktiga för alla informanter, särskilt med tanke på att skolfrånvaron ökar.

Sp 1 beskrev att det är viktigt att eleverna känner trygghet och trivsel i skolan vilket det arbetas med dagligen och vilket skolan har som prioriterat mål tillsammans med målet att öka närvaron.

För oss handlar det om att främja och förebygga genom det värdegrunds relaterade arbetet som vi gör i skolan, samt att relationen till elever och vårdnadshavare ger goda förutsättningar för att de ska nå målen och för att de ska komma till skolan. (Sp 1)

R 1 instämde i detta och förklarade att genom att arbeta med att skapa relationer till varje enskild elev och se till att tryggheten och trivseln är hög på skolan så arbetar man på så vis främjande.

Informanterna var samstämmiga kring vikten av att elever ska trivas och känna sig trygga vilket bidrar till att de kommer till skolan. Sp 3 förklarade att om elever känner att de ingår i ett sammanhang så känner de trygghet vilket kan leda till en högre motivation för skolan och därmed kan deras måluppfyllelse påverkas positivt, och om det finns ett aktivt engagemang från elevernas sida. R 2 berättade liknande ovan att

Skolan ska vara ett ställe dit man vill gå, att man känner ett sammanhang, man har kamrater och att skolan är begriplig. Ja, man trivs, trygghet och trivsel är ju det också jätte viktigt. Det är ju a och o. (R 2)

I samtalet framkom också vikten av att man har höga positiva förväntningar både på personal och elever. R 2 menade även att skolan har ett grundläggande positivt förhållningssätt som medarbetarna är bärare av och sprider ut i verksamheten, vilket i sin tur leder till att elever trivs

i skolan. Specialpedagogens synlighet ute i verksamheten gör att elever känner sig trygga och att det är naturligt att arbeta tillsammans.

Vidare framkom det i intervjuerna att relationerna har en viktig roll i det närvarofrämjande arbetet. Informanterna betonade att skapa relationer för att öka elevers känsla av sammanhang ses som en bidragande främjande faktor. Sp 2 förklarade att

Läraren är superviktig i relationerna och måste komma på plats ett. Jag kan ju inte komma på första plats. Läraren måste ju skapa relationer till eleverna och vårdnadshavaren i första hand. Inte jag. Det handlar om att skapa relationer främst med eleverna och om engagemang från skolans håll. Är man engagerad är man intresserad. Man ser och hör varje elev och varje elev är unik. Handlar också om att skapa en lustfylld undervisning genom variation. (Sp 2)

R 2 lyfte att det är det allra viktigaste och mest avgörande för en elev att ha goda relationer med sina lärare med kamrater vilket, påverkar skolsituationen avsevärt och bidrar till att eleven vill vara i skolan. R 2 beskrev att

Relationerna mellan lärarna och vårdnadshavarna är lika viktiga där kan man bygga trygga, goda relationer vilka i sin tur kan påverka elevens skolsituation positivt ur många aspekter. Det allra viktigaste för att främja närvaron enligt mig är relationer, relationer och relationer, så är det. (R 2)

R 2 nämner även att inför varje utvecklingssamtalsperiod pratar mentorn med varje elev enskilt utifrån ett antal frågor kring hur eleven mår och trivs i skolan vilket anses som en del i att se och höra varje elev. R 3 berättade å andra sidan att relationer kan vara olika lätt att skapa beroende på vårdnadshavares egna erfarenheter av skolan där exempelvis negativa känslor kan projiceras och färga elevens attityd till skolan. Även eventuella språkförbistringar som påverkar relationen till skolan där vårdnadshavaren inte deltar i samverkansmöten och missar viktig information som hade kunnat underlätta elevens skolgång om ett samarbete mellan hemmet och skola fanns. Vidare menade R 3 att

Det finns mycket annat som lockar i elevernas värld, där man får direkt belöning. Det blir då enkelt att sjukanmäla sig för att orken att göra skolarbete som kräver en ansträngning inte finns där och man får inte belöning av det på samma sätt. Skolan hamnar då i ett underläge i motivationsjobbet, nu ska jag inte skylla allt på det, men fostran är en sak. Mobil och den digitala världen är en sak som förminskar skolans viktighet i många barns liv. (R 3)

Sp 4 pekade på ytterligare en faktor som spelar in i det relationsskapande arbetet vilket är det kulturella. Där vissa kulturer värderar skolan annorlunda med föräldrar som inte tycker att just skolan är så viktig, vilket kan generera en negativ effekt på elevens skolnärvaro då hemmet inte arbetar aktivt för att eleven ska gå till skolan.

I intervjuerna diskuterades även vikten av tillgängliga lärmiljöer och ett positivt skolklimat som ett led i det främjande närvaroarbetet.

R 3 menade att

En tillgänglig lärmiljö och den sociala miljön spelar roll för vilken kultur det är på skolan. Vi har ordningsregler där man hälsar på varandra och inte kränker varandra vilket är en del i trygghetsarbetet. Skolan är dock stor vilket leder till att vi inte alltid hinner se alla elever som vi borde varje dag. (R 3)

Informanterna menade att man hela tiden försöker hitta nya lösningar på att göra skolmiljön mer tillåtande och tillgänglig för alla elever. Sp 4 förklarar att ”vi har ändrat vårt arbetssätt och gjort mindre grupper av elever för att öka tillgängligheten för alla”. Sp 4 beskriver vidare att en annan förändring som gjorts på skolan är att hemklassrum har börjat användas för att öka tryggheten. Genom att ha all undervisning i en och samma sal minskar springet mellan lektioner och risken att komma försent. Sp 3 tog även upp matsalen som en central plats i byggnaden vilken upplevs som en trygg plats där eleverna vistas både för att äta och för att umgås. Där finns personal tillgänglig hela tiden vilket gör att tryggheten ökar och att man väljer att sitta där.

R 2 förklarade att

Skolan bygger på ett samarbete och att den är en miljö för elever och pedagoger där alla ska känna sig välkomna. Därför är bemötandet i skolan så viktigt och hur vi är mot varandra. Att man ser alla på något sätt. Det kan räcka med att man lägger handen på någons axel eller verbalt uttrycker så kul att se dig idag. (R 2)

Delanalys vikten av värdegrundsarbete för att främja närvaro

Utifrån samtalen indikeras det att informanterna lyfter värdegrundsarbete som ett grundläggande arbete för att främja närvaro bland eleverna.

Det framkommer att betydelsen av elevernas trygghet och trivsel betonas för att de ska vilja att vilja vara fysiskt närvarande i skolan. Detta är lätt att förstå eftersom man inte gärna vistas i en otrygg miljö och där man inte har några vänner. Detta i sin tur lägger grunden för elevens motivation till delaktighet och lärande. Självkänslan ökar med lärandet som motiverar vidare till en ökad måluppfyllelse genom en ökad tro på sin förmåga, vilket kan kopplas till studien av Gidlund (2020) samt till Antonovskys begrepp KASAM. Det innebär att man arbetar med en känsla av sammanhang genom begreppen begriplighet, hanterbarhet och meningsfullhet (Antonovsky, 2005). Känner eleven att syftet med undervisningen är meningsfullt, begripligt

och att det går att hantera då ökar chansen att elevens närvaro påverkas positivt. Relationer framkommer som en av de viktigaste faktorerna för elevernas närvaro i skolan. Det handlar om både kamratrelationer och relationer med lärare, vilket Karlberg m.fl. (2022) och Andersson (2019) också belyser. För att trivas i skolan är den sociala miljön av betydelse. Detta kan kopplas till Bronfenbrenners (uem) där mikrosystemet innehåller olika grupper av individer eller instanser såsom kamrater, lärare, familjen, skolan och finns närmast eleven (Hwang och Nilsson, 2019). I mesosystemet sker samspelet mellan de olika grupperna i mikrosystemet och här är det viktigt att eleven omges av trygga vuxna och goda kamrater för att kunna bygga positiva relationer som vidare kan associeras med elevens skolnärvaro (Hwang och Nilsson, 2019). Innehåller däremot mikrosystemet grupper vars attityd mot skolan är negativ då finns risken att eleven påverkas negativt av sin omgivning och i avsaknad av rätt sorts stöttning kan detta även påverka elevens närvaro. Här kan goda relationer med exempelvis lärare och andra vuxna vara en motiverande faktor för elevens skolnärvaro, vilket även Andersson (2019), Gidlund (2020) och Karlberg m.fl. (2022) styrker i sina studier.

Skolklimatet framkom som en viktig faktor för elevers trygghet och trivsel i skolan och att skolklimatet styr vilken sorts kultur en skola har. Bemötandet av elever spelar stor roll i hur en skolmiljö uppfattas, vilket stämmer överens med studien av Ekstrand (2015). Att göra anpassningar på gruppnivå kan främja individuella elevers närvaro där man ser till att ta bort sådana faktorer som kan fungera som hinder i skolmiljön och därigenom blir sammanhanget för eleven tydligare som kan känna att lärsituationen blir hanterbar och därmed också meningsfull (Hwang och Nilsson, 2019).

Även tillgängligheten av vuxna i den övriga skolmiljön framkom som viktig för elevernas trygghet och trivsel, som går i linje med studien av Warne m.fl. (2017). Till detta kan Bronfenbrenners (uem) kopplas när det gäller politiska beslut på makronivå som exempelvis påverkar skolan och dess bemanning på en organisatorisk nivå där budgetar styr (Hwang och Nilsson, 2019). Detta har i sin tur en direkt påverkan på de individuella eleverna, på mikronivå, och deras känslor av trygghet och trivsel i skolan och i slutändan kanske även deras närvaro i skolan. Det blir svårt att tala om trygghet och trivsel och om att skapa relationer om det inte finns tillgänglig personal i den övriga skolmiljön. Här framgår det tydligt hur elever påverkas av och är beroende av de olika delarna i Bronfenbrenners (uem) när det gäller deras skolnärvaro.

Samverkan med vårdnadshavare och externa aktörer

Informanterna beskriver en liknande arbetsgång kring deras systematiska frånvarorapportering. Nedan beskrivs de framkomna resultaten av denna arbetsgång samt faktorn gällande samverkan med vårdnadshavare och andra externa aktörer som framkom i samtliga intervjuer.

Specialpedagogerna hade ansvar för att samla in och analysera datan om elevernas frånvaro. Arbetsgången överlag på skolorna var att lärarna registrerar frånvaron varje dag, vilken specialpedagogen sedan analyserar varje månad och därefter delger statistiken med arbetslag och klasslärare. Därefter lyftes det med EHT där lämpliga åtgärder diskuterades fram. R 2 nämner hur viktigt det är att i EHT funderar över orsaken till frånvaron hos eleven. Hur har lärarna gått tillväga? Har de kontaktat och haft möte med vårdnadshavare? Vad blir isåfall nästa steg för EHT?

Det finns en samstämmighet mellan skolorna att vid 15% frånvaro så inleds det samtal med vårdnadshavare och eleven diskuteras på EHT-möten. Vid hög frånvaro startas sedan en utredning enligt en specifik mall som utförs av lärare och rektor. Frånvarostatistiken analyseras på djupet tre gånger per år. R 2 förklarade att

Om en lärare märker att en elev är en mycket frånvarande, så ska läraren i ett tidigt skede kontakta föräldrarna och göra dem uppmärksamma på detta. Om ingen förbättring sker kallar man till ett möte där lärare och specialpedagog närvarar. Det är viktigt att poängtera skolplikten och att man tillsammans med vårdnadshavarna tittar på den frånvarostatistik som finns för eleven. (R 2)

R 3 beskriver i sin tur att främja närvaro är ett aktivt arbete med elever och deras vårdnadshavare.

Det behövs dialoger kring att skolan är en stor friskfaktor för resten av livet och detta behöver belysas och vad som händer för de barnen som har en dålig skolnärvaro. Att hamna i utanförskap och kriminalitet blir konsekvenserna i värsta fall. Skolan används då inte som den friskfaktor den faktiskt är. Man använder då inte det goda som samhället erbjuder genom skolan. (R 3)

Sp 4 nämner det täta samarbetet och nätverket runt eleven. Alla roller i EHT anses värdefulla där bakomliggande orsaker tas upp och knyts ihop för att få en helhetsförståelse. Specialpedagogen blir en viktig länk mellan lärare och EHT. Informanterna i studien beskriver vidare att samarbetet med externa aktörer kan vara avgörande för att ett helhetsgrepp kring eleven ska kunna tas. Sp 4 förklarar vikten av att alla bidrar och är lika viktiga "det gäller att inte släppa bollen utan att hålla i och hålla ut och genom regelbundna uppföljningar kan man se ett resultat".

Några av skolorna menar att i svåra fall krävs samverkan med externa aktörer såsom BUP och socialförvaltningen. Skolan klarar inte av alla fall, exempelvis sådana som handlar om psykisk ohälsa såsom ångestbeteende eller spelberoende. Sp 2 beskriver att vid problematisk frånvaro så behövs samverkan med andra instanser då det är något som skolan inte kan lösa själv. Sp 2 menar vidare att ibland sker denna typ av samverkan när det redan har gått för långt och det då är svårt att förändra ett beteende och komma till en lösning.

Även Sp 3 stärker ovanstående utsaga genom att belysa vikten av att ha ett nära samarbete och möten med externa aktörer som socialtjänst och BUP

Vi önskar det i ännu högre grad. För hur det än är så, kan vi inte fixa allt! Nej, vi har ju som sagt många elever med ångest. Och även om vi tar bort saker så behöver någon annan stötta dem med att få verktyg till hur de ska hantera en ångest som triggas av någonting som inte vi kan styra. (Sp 3)

R 3 är samstämmig i detta

Skolan är ingen behandlande institution på det sättet, så det är svårt att jobba med ångestproblematik när det inte är skolan som skapar ångesten. Och vad ska vi ändra här då? Ja, vi kan ju ha en bra lärmiljö, men är det inte det som är problemet och vi behöver inte ändra något här utan problemet är att eleven inte kommer till skolan? Ja, då, då står vi ganska handfallna i vad vi kan göra. Och börjar vi ställa krav, att det måste vara skolplikt och allt det där. Vi måste ju rapportera och så där, men då motverkar vi kanske elevens bild på skolan? Vi kan ju inte förstärka det. Det finns ju en risk att man går på för hårt när man vill väl alltså. Så vi försöker fokusera på det vi kan påverka. (R 3)

Informanterna nämnde även samhället i stort som en bidragande faktor till frånvaroproblematiken. R 3 beskrev att en orsak till den ökade frånvaron ligger på den samhälleliga kravbilden som finns på dagens ungdomar idag "det som gör det svårt för dem är att förstå vad som förväntas av dem och hur man som elev ska vara i en skola idag och hur man ska fungera utanför skolan också".

R 3 beskrev även att fostran är viktig och där brister i den påverkar eleven på många sätt.

Fostran hemifrån saknas ofta, skulle jag säga. Där man får den värdegrund och går till skolan och gör sitt bästa. Detta är inte självklart. Inte med flit utan jag tror att många föräldrar gör allt de kan, men de saknar lite förmåga till att hamna i rätt diskussioner med sina barn och barnen är inte mottagliga för de diskussionerna ibland. Här landar det kanske inte så ofta så rätt. Många barn är förvisade till att ta hand om sig själv också. En stor del av vårt elevunderlag är det i alla fall. De har inte förmågan att reflektera själv. Det kan de inte göra på egen hand och får man ingen stöttning och blir utlämnad så blir det svårare. Då blir mobilen min underhållning och skärmtiden blir tolv timmar om dagen. Så hamnar man inte precis rätt. (R 3)

Delanalys samverkan med vårdnadshavare och externa aktörer

Resultatet visar att specialpedagogerna hade en roll att samla in och analysera elevernas frånvarostatistik. De var även ansvariga för att delge resultaten av detta för lärare, arbetslag samt EHT. Det fanns en etablerad och tydlig rutin kring tillvägagångssättet när frånvaro uppstått. För att tidigt förhindra att frånvaro uppstod nämndes vikten av tidiga insatser och kontakt med vårdnadshavare. För dokumentation fanns det utformade mallar som var tillgängliga för hela skolan. Syftet med dokumentationen beskrevs enligt en specialpedagog som en trygghet och Mills m.fl. (2021) beskriver uppföljning av elevers närvarodata som en strategi för att främja närvaro.

Samarbetet inom EHT framkommer som en viktig del inom samverkan på skolorna. Alla roller beskrivs som lika viktiga där man kan diskutera bakomliggande orsaker vilka kan knytas ihop till en helhetsförståelse. Även externa aktörer kan vara avgörande för att kunna ta ett helhetsgrepp kring eleven. Specialpedagogen fungerar som en länk mellan EHT och lärare. Detta kan kopplas till Hwang och Nilsson (2019) och Gjems (1997) som menar att processen är cirkulär där alla delar i systemet påverkar varandra. Vidare beskrivs de sociala systemen som här kan innefatta EHT som ett sådant system som ingår i en större helhet i förhållande till individen. Öquist (2018) lyfter fram att i ett systemtänkande betraktas samspelet mellan delarna som det mest betydelsefulla, vilket även framkom i resultatet då informanterna beskrev samspelet som en avgörande faktor i arbetet med att främja närvaro. Resultatet kan även kopplas till olika nivåer enligt Bronfenbrenners (uem). Mikrosystemet kan beskrivas som samarbetet mellan specialpedagoger, lärare, rektorer samt kontakt med vårdnadshavare. Mesosystemet kan i sin tur handla om de etablerade rutiner och dokument som finns för att se elevers närvaro- och frånvarostatistik och samarbetet mellan de olika yrkeskategorierna i denna process.

I intervjuerna framgår det att samverkan med vårdnadshavare och externa aktörer är betydelsefulla faktorer i arbetet med att främja närvaro. Informanterna menar att skolan inte kan lösa allt utan det är även andra faktorer som styr om elever har god närvaro eller inte. Ainscow m.fl (2012) menar att man kan tolka elevers skolsituation genom det systemteoretiska perspektivet. De menar att detta inte enbart påverkas av lärarnas utbildningsmetoder utan är beroende av faktorer som kommer utifrån och genomsyrar skolan. Detta kan även förklaras ur Bronfenbrenners (uem) där det blir viktigt att se eleven ur ett helhetsperspektiv där samspelet mellan de olika nivåerna är viktiga och är med och påverkar

utifrån och ända in på mikronivå där eleven befinner sig. Påverkan sker även inifrån och ut där elevens skolnärvaro påverkas av exempelvis hur skolmiljön ser ut (Hwang och Nilsson, 2019).

Specialpedagogisk kompetens i närvaroarbetet

Informanterna berättade inledningsvis om sitt uppdrag där specialpedagogernas roll i det närvarofrämjande arbetet handlade om deras delaktighet i elevhälsoteamet samt att de var utsedda till närvaroombud på sina respektive skolor. De nämnde även vikten av att de har kontakt med lärare och en stor del av eleverna på skolan, vilket gör att de enklare kan se mönster och samband.

Den specialpedagogiska kompetensen diskuterades bland informanterna som en viktig friskfaktor för elevers skolnärvaro. R 2 lyfte att specialpedagogerna ingår i EHT och spelar där en viktig roll med sin spetskompetens inom exempelvis npf problematik och genom tidiga insatser stöttar eleverna på bästa sätt. Specialpedagogerna ansvarar även för handledning av lärare och är delaktiga inom EHT. I EHT samlas alla kompetenser kring eleverna för att hjälpa dem uppnå en högre måluppfyllelse. Sp 3 uttryckte att

Lärare behöver både kompetensutveckling, handledning och stöd med elever som de tycker faller lite grann utanför ramarna för deras undervisning. För ibland behöver man hjälpa till med att stötta läraren i undervisningen för att se att istället för att sitta och göra 20 anpassningar så är det bättre att göra en annan typ av grundplanering och då blir detta också en del av att arbeta med skolnärvaro genom den specialpedagogiska kompetensen. (Sp 3)

Sp 4 lyfte att ett gott samarbete finns med lärarna och att jobbet med skolnärvaron görs tillsammans med specialpedagogen. Sp 1 förklarar att

Det finns inget vi och dem utan alla tar sitt ansvar i arbetet och där elever diskuteras på EHT för att kunna sätta in insatser vid behov. Skolan är liten och problemen inte så stora, men förekommer såklart. Vår största frånvaroproblematik kommer faktiskt från att familjer vill ut och resa och då gärna under terminstid. På våra föräldramöten har vi därför visat upp en tårtmodell av hur många dagar eleverna ska vara i skolan per år, 178 dagar och resterande kan ni resa på hur mycket ni vill, och där trycker vi hårt på elevens rätt till undervisning. (Sp 1)

Sp 2 menade att man inom EHT skulle kunna bli vassare och saknade det främjande arbetet vilket skulle kunna bättras på genom att vara ute i verksamheten mer och vara synlig. En dag som inte är schemaförlagd i veckan önskades för att få tid till att kunna vara ute i grupperna och bygga relationer och observera för att på så vis kunna arbeta främjande. Sp 2 uttryckte att “detta

finns det knappt tid till men är en del av mitt uppdrag. Mycket av arbetet som görs blir därför åtgärdande. Tidiga insatser krävs för att arbetet ska kunna bli främjande”.

I likhet med föregående utsaga förklarade R 3 att även de som skola inte arbetar främjande med närvaro i den utsträckning man hade velat, då tiden äts upp åt att släcka bränder och därför hamnar det förebyggande och främjande arbetet på efterkälke. Men R 3 uttryckte att “det åtgärdande arbetet i nuet blir ju på något vis ett främjande arbete inför framtida problematik som man får dra nytta av och luta sig mot då vilket man ju får glädja sig åt på något vis”.

Något som Sp 2 beskrev och som inte står på arbetsbeskrivningen är att vara standby vikarie. Sp 2 uttryckte att “är det många sjuka så är specialpedagogen den första som går in och täcker upp i klassen. Detta för att, likt andra skolor, spara pengar på att slippa ta in vikarier”.

Delanalys specialpedagogisk kompetens i närvaroarbetet

Informanterna betonade vikten av specialpedagogisk kompetens i arbetet med att främja närvaro i skolan. Specialpedagogerna i verksamheterna har ett ansvar för frånvarohanteringen vilket gör att deras kompetens efterfrågas i det arbetet. Informanterna pekade på vikten av att hitta lösningar och anpassa sig till olika situationer för att stödja eleverna samt genom att skapa en trygghet kan vara avgörande för deras närvaro i skolan. Genom att arbeta elevnära utvecklas en slags känsla av sammanhang för eleven, arbetet blir tydligare och mer förståeligt och kanske börjar eleven känna att det börjar bli hanterbart (Antonovsky, 2005). Antonovsky beskriver att meningsfullhet ska inge känslan av att något är väl värt mödan att ägna sig åt och förhoppningsvis känns det så i det mindre sammanhanget, i utbytet mellan eleven och specialpedagogen på mikro- och mesonivå där en trygg relation kan börja ta form vilket är en god grund för lärande (Hwang och Nilsson, 2019).

Specialpedagoger kan även spela en viktig roll, som de nämner, i att stötta och handleda personal. De menar att kompetensen kan ses som kompetensutveckling genom att utbilda lärare och övrig personal i närvarofrågor. Här handlar det om att arbeta utvecklande på gruppnivå i en del av systemet där man arbetar med handledning av lärare, för att påverka dem i hur de lägger upp sin undervisning med eleverna på mikronivå som på så vis blir främjande (Öquist, 2018 och Hwang och Nilsson, 2019).

Informanterna uttryckte en känsla av att inte räcka till i sitt uppdrag vilket leder till att det ofta blir ett åtgärdande arbete. Ambitionen kring handledning och observationer finns, men tiden räcker inte till och ibland används deras kompetens till att vikariera istället för att ägna sig åt specialpedagogiska främjande arbetsuppgifter. Detta kan ses som en brist i

Bronfenbrenners (uem) då inte alla nivåer i systemet samspelar samt att det därigenom sker en påverkan på eleven. Det är dock svårt att säga exakt hur eleven påverkas av denna brist (Hwang och Nilsson 2019).

Framgångsfaktorer i det närvarofrämjande arbetet

Informanterna diskuterade olika faktorer som verkar främjande i närvaroarbetet. Dessa faktorer är olika digitala system, goda relationer med elever och vårdnadshavare, skolans värdegrundsarbete och miljö, att ett helhetsperspektiv intas, vårdnadshavares socioekonomiska status samt den specialpedagogiska kompetensen. Informanterna fick frågan om hur det skulle kunna se ut i de bästa av världar vilket även kommer att redovisas i detta avsnitt.

Sp 1 lyfte att införandet av Skola24 efter pandemin gjorde att man hade ett digitalt system att logga elevers frånvaro på ett helt annat sätt än tidigare då det mestadels skedde med penna och papper ”nu förs statistik och problematisk frånvaro följs upp på ett enkelt sätt i jämförelse med tidigare”. Något annat som Sp 1 nämnde som en framgångsfaktor i det främjande skolnärvaro arbetet är ett system som heter Early Warning System (EWS). Sp 1 förklarade att EWS är ett helt nytt verktyg som de är pilotskola för. Genom materialet undersöker man hur eleverna trivs, känner sig trygga samt hur miljön och undervisningen påverkar eleven, detta genom att färgkoda dokumentet. Man får då en överblick på både grupp och individnivå. Sp 1 uttryckte att ”vi upplever det vara ett bra och relativt enkelt verktyg för ändamålet att få syn på vilken sorts problematik som är mest förekommande i en särskild klass och hur pass stor problematiken är”.

En annan viktig faktor för arbetet som nämns av informanterna är den specialpedagogiska kompetensen och hur den används. R 2 förklarade att tänkbara strategier kan här vara att specialpedagogen undervisar elever hemma i en kort period, möter upp eleven utanför grindarna till skolan, att man helt enkelt skräddarsyr insatsen till varje elev så att den passar denna. R 1 beskriver vidare att den specialpedagogiska kompetensen är viktig i detta arbete med att följa upp elever och att de utifrån sin kompetens kan se ett samband mellan npf och frånvaro och finna lämpliga lösningar för eleven. Sp 2 menade vidare att specialpedagogens tillgänglighet ute i klasserna är viktig för arbetet som helhet där man kan bygga relationer, stötta både lärare och elever på rätt sätt och på så vis utveckla verksamheten vidare.

Sp 3 beskrev att en specialpedagog som är en del av ledningsgruppen skulle innebära ett annat helhetsgrepp, då den specialpedagogiska kompetensen hade behövts rent organisatoriskt samt för att komma med input kring olika strategier kring elevernas lärande och miljö. Inte alla

rektorer som har den specialpedagogiska kompetensen. Även R 1 beskrev det närvarofrämjande arbetet som en del av det systematiska kvalitetsarbetet då det är ett prioriterat mål.

Även miljön på skolorna diskuterades av informanterna som en viktig del i arbetet. Sp 3 beskriver att främja närvaro är att se till att det finns trygga vuxna och lokaler samt material som gör att en elev kommer till skolan och känner att den har en plats. Sp 3 nämner vidare att om det fungerar kan man eventuellt motarbeta det spelberoende som de upplever att många elever på skolan har. Detta kan vara svårt att få tag på och även här blir samverkan med hemmet en viktig framgångsfaktor. Vidare berättade Sp 3 att skolan erbjuder barnen och deras vårdnadshavare frukost varje dag

Ja vi har frukost som serveras varje morgon till eleverna och vårdnadshavarna, till de som vill. Det hjälper som ett led i att främja närvaron som annars hade kunnat utgöra en riskfaktor för vissa elevers närvaro som kanske inte hade kommit till skolan alls. (Sp 3)

En av skolorna lyfte traditioner som framgångsfaktor. R 2 beskrev att genom att ha gemensamma traditioner ser man till problematiken ur ett helhetsperspektiv, där alla är delaktiga och känner sig betydelsefulla och som här blir en främjande närvarofaktor. Detta kan handla om att kitta ihop gruppen och skapa en vi-känsla genom idrottsdagar eller att man åker på läger tillsammans “detta skapar en känsla utöver det vanliga i skolan i hopp om att få elever att trivas, må bra och ha roligt och kan därför räknas till det främjande närvaroarbetet”.

Föräldrars utbildning nämndes som en främjande faktor, fast med olika utgångspunkter i förhållande till den socioekonomiska statusen som råder i skolområdet. R 2 menade att välutbildade föräldrar som tycker att utbildning och skolan är viktig, hjälper till att man får studiemotiverade elever som kommer till skolan. R 3 beskrev å andra sidan att lågutbildade föräldrar påverkar elevernas motivation till skolarbetet och i många fall även deras skolnärvaro som tyvärr inte alltid är till deras fördel. Eleverna har därmed olika förutsättningar beroende på deras familjers socioekonomiska bakgrund.

Det framkom även att fysiska möten bidrog ofta till lösningar och sågs som en framgångsfaktor. R 2 förklarade att alla möten där skolan och hemmet träffas kan ses som en framgångsfaktor. Även att olika instanser träffas på sip-möten räknas till detta och där man kan “tänka tillsammans för att nå framgång i skolnärvaro arbetet”. I anslutning till detta menade R 2 att en skola med väldigt engagerade lärare med höga förväntningar på eleverna är även det en framgångsfaktor.

Delanalys av framgångsfaktorer i det närvarofrämjande arbetet

Att kunna logga och följa elevers närvaro och mående systematiskt genom olika system såsom Skola24 och EWS, uttrycks det som att skolan har kortare väg till att uppfatta elevers frånvaro. Detta innebär att i ett tidigt skede ta tag i problemen med elevers frånvaro och försöka vända den till närvaro i stället. Genom att som lärare ha goda relationer med hemmet och där vårdnadshavare kontaktas vid rapporterad frånvaro kan de inom mikro- och mesosystemet arbeta tillsammans för att främja elevens skolnärvaro (Hwang och Nilsson, 2019).

För att bygga relationer och kunna fånga upp olika problem tidigt vore det mest effektivt att specialpedagoger befann sig mer ute bland elevgrupperna och arbetade mer med lärarna. Detta för att stötta lärarna i deras undervisning och för att stötta eleverna på gruppnivå eftersom det som gynnar gruppen gynnar även individen. Om exempelvis värdegrunden arbetas med på klassrumsnivå och förändrar elevernas tankesätt kring exempelvis bemötande och hur vi är mot varandra så gynnas alla av detta inte bara en elev. Resultatet genomsyrar då hela gruppen. Det måste till ett helhetsgrepp på gruppnivå och individuella insatser, där de behövs, för att förändringarna ska gagna den större helheten (Gjems, 1997). Här handlar det om det systemteoretiska tänket där alla delar påverkar och påverkas av varandra (Öquist, 2018). I Bronfenbrenners (uem) kan vi se att det som sker på mikronivå mellan de olika grupperna det vill säga eleverna, lärarna och specialpedagogerna påverkar varandra ömsesidigt i mesosystemet där dessa står i kontakt med varandra (Hwang och Nilsson, 2019). Att specialpedagogen går in och stöttar läraren i dennes undervisning för att arbeta exempelvis mer differentierat har bäring på hur eleverna uppfattar den eftersom begripligheten, hanterbarheten och meningsfullheten förhoppningsvis ökar för dem i deras skolarbete, där materialet kanske blir mer tillgängligt för dem (Antonovsky, 2005).

Den specialpedagogiska kompetensen bör också användas mer effektivt genom att specialpedagoger sitter med i ledningsgruppen för att få tillgång till det specialpedagogiska perspektivet från början som då kan genomsyra det närvarofrämjande arbetet i ett tidigt skede då inte alla rektorer besitter denna kompetens. Rektorer som fattar beslut angående specialpedagogiska insatser utan sådan kompetens ser kanske inte alla möjligheter. Här handlar det om att som specialpedagog röra sig mellan de olika systemen på individ-, grupp- och organisationsnivå vilka formar skolan och dess närvarofrämjande arbete och där samspelet mellan dessa lägger grunden för det närvarofrämjande arbetet (Öquist, 2018).

Att skolans miljö kan ses som en trygg plats av eleverna speglar sig kanske i att en av skolorna arbetade med traditioner som sträcker sig över lång tid och är återkommande.

Idrottsdagar och läger bidrar som främjande faktorer i skolan där målet är att skapa en vi-känsla och att få ihop elevgrupperna. Här förklaras elevers känsla av sammanhang genom att få dem att känna tillhörighet till skolan (Antonovsky, 2005). När elever känner tillhörighet formas lättare sociala band som är viktiga för deras trygghet och trivsel vilket i längden även kan påverka deras skolnärvaro. Andersson (2019), Gidlund (2020) och Karlberg m.fl. (2022) lyfter alla att relationer mellan elever och lärare som håller en viss kvalitet är en främjande faktor och kan även fungera som ett känslomässigt stöd, vilket på skolan har fått en sådan funktion genom att bland annat arbeta med traditionerna.

Familjers socioekonomiska status där föräldrars utbildning och arbetssituation är också något som kan kopplas till elevers skolnärvaro. Föräldrar som arbetar bidrar både till sin egen, sina barns och samhällets utveckling. Genom att fostra en värdegrund hos barnet vilket samhället vilar på innebär att man visar dem vad som är viktigt i livet, genom att prestera, delta, vara social och växa som person. Föräldrar som däremot inte arbetar bidrar eventuellt inte till denna slags samhälleliga allmänbildande fostran och utveckling i lika stor grad vilket även Karlberg m.fl. (2022) lyfter. Enligt Hwang och Nilsson (2019) påverkar därför föräldrarnas arbetssituation indirekt barnet då det i exosystemet ingår miljöer där barnet inte är delaktig i men som ändå har en inverkan på relationer i barnets närmiljö, mikrosystemet. Familjen i stort påverkas av föräldrarnas arbetssituation vilket därför kan ha en indirekt påverkan på barnets skolsituation.

Diskussion

I detta avsnitt kommer resultaten i studien att diskuteras i relation till de valda teorierna i studien vilka är, Bronfenbrenners (uem) och Antonovskys salutogena begrepp KASAM såväl som tidigare forskning. Om andra teorier hade använts skulle resultaten sett annorlunda ut då en annan teoretisk infallsvinkel på studien hade tagits. Därefter följer metoddiskussionen där de valda metoderna för studiens genomförande diskuteras tillsammans med eventuella begränsningar. Slutligen presenteras specialpedagogiska implikationer och förslag på fortsatt forskning som bygger på studiens resultat.

Resultatdiskussion

Denna studie undersökte hur skolor kan arbeta med att främja elevers skolnärvaro och hur den specialpedagogiska kompetensen kan användas för detta samt att bidra med kunskap kring olika framgångsfaktorer som identifierats i de undersökta verksamheterna gällande det närvarofrämjande arbetet. Utifrån Bronfenbrenners (uem) och Antonovskys salutogena perspektiv KASAM (Antonovsky, 2005) framgår det tydligt att arbetet med skolnärvaro behöver inta ett övergripande helhetsperspektiv på alla nivåer inom skolan.

Resultaten i vår studie visar att relationer mellan vårdnadshavare och skola är av yttersta vikt och där ingår även en positiv skolanda med höga positiva förväntningar på såväl personal som elever. Genom att utveckla ömsesidigt goda relationer, med förståelse och flexibilitet för varandra, kan ett helhetsperspektiv byggas upp mellan vårdnadshavare och skola och därmed kan lättare en gyllene medelväg för barnets bästa hittas. Detta styrks av Mills m.fl. (2021) som lyfte betydelsen av rektorers roll när det handlar om ett positivt skolklimat och goda relationer mellan skola och vårdnadshavare. Ramberg m.fl. (2019) styrker också detta i sin studie och menar att ett starkt skolledarskap och en positiv skolanda är kopplat till lägre nivåer av skolk.

Skolverket (2021) menar i sin rapport att elevhälsan fyller en viktig funktion vars roll bör vara tydlig så att skolan ska kunna arbeta främjande med närvaro och förebygga frånvaro. Enligt informanter i vår empiri anses denna del som en framgångsfaktor i det närvarofrämjande arbetet, men verkligheten verkar vara en annan då elevhälsoteamet istället upplevs arbeta mer åtgärdande när frånvaro redan uppstått.

I vår studie framhävs resultaten att både specialpedagoger och rektorer inser vikten av specialpedagogens roll i det organisatoriska närvarofrämjande arbetet på skolorna. Enligt Sun

och Xin (2020) är specialpedagogens roll i arbetet med närvaro central genom att arbeta organisatoriskt med både skolledare och elevhälsoteamet för att hitta främjande insatser tillsammans. Vidare i vår studie har det dock framkommit att specialpedagoger inte har en aktiv roll i det övergripande organisatoriska arbetet vilket borde vara fallet med tanke på vad tidigare forskning och vårt resultat visar. I samstämmighet med Gren Landell (2021) har vi kommit fram till att skolan kan missa det övergripande perspektivet. Det handlar om ett systematiskt arbetssätt för att kunna påverka det närvarofrämjande arbetet vilket behöver ske på både individ- och organisationsnivå.

Vidare framgår det i denna studie att problematiken med frånvaro ser annorlunda ut beroende på vilken skola vi är på, det vill säga hur stor den är och i vilket geografiskt område den ligger i. Studiens resultat visar att de skolor som låg i ett socioekonomiskt svagt område och som var F-9 skolor där var problemen med skolnärvaro större än i de skolor som låg i socioekonomiskt starka områden och var F-6 skolor och att tiden överlag spenderades åt att arbeta åtgärdande med omfattande problemen. Det fanns dock frånvaroproblematik på alla skolor oavsett var de låg och hur stora de var men att problematiken grundade sig i olika orsaker. I de mer välbärgade mindre skolorna grundade sig närvaroproblematiken i mer påverkingsbara orsaker där familjer ville ut och resa, medan i de områden med svag socioekonomisk bakgrund grundades elevernas frånvaro till större del i icke-påverkingsbara orsaker såsom exempelvis föräldrars utbildningsbakgrund. Karlberg m.fl. (2022) lyfte fram faktorer som föräldrars utbildnings- och arbetsstatus som viktiga för elevers skolnärvaro där sådana demografiska egenskaper i sin tur påverkar vilken skola eleven går i och i förlängningen vilket sorts skolklimat denne utsätts för. Detta kan kopplas till Bronfenbrenners (uem) där föräldrarnas utbildnings- och arbetssituation i exosystemet har en direkt påverkan på eleven i mikrosystemet. Även Öquist (2018) betonar att alla delar i systemet hänger ihop och påverkar varandra. För att förstå detta ur Antonovskys salutogena begrepp KASAM behöver vi koppla ihop individens tolkning av vad som är meningsfullt, begripligt och hanterbart för denne utifrån sin individuella situation i relation till skolnärvaro (Antonovsky, 2005).

Resultaten i vår studie visar också att på de stora skolorna blir det lättare att falla mellan stolarna då det åtgärdande arbetet tar mycket tid i anspråk. Detta innebär att annat arbete därför inte kan prioriteras och elever kan försvinna i mängden eftersom de inte kan ges den uppmärksamhet som krävs. Resultaten i denna studie överensstämmer med Skolverkets rapport (2021) när det gäller att uppmärksamma alla elever vilket kan ses som en utmaning på de större skolorna där detta visat sig vara fallet i vår studie genom uttalanden som pekar på att man inte hinner arbeta förebyggande då det tar väldigt mycket tid i anspråk med det åtgärdande arbetet.

I motsats till detta, på de mindre skolorna, visade empirin i vår studie på att frånvaroproblemen inte är så stor där och skillnaden är att det blir lättare att ha en tätare kontakt vilket förespråkas av både Andersson (2019), Gidlund (2020) och Karlberg m.fl. (2022). Detta kan även kopplas till KASAM då eleven i vuxenstödet kan finna en känsla av meningsfullhet för sammanhanget vilket motiverar eleven att kämpa vidare och prestera bättre (Antonovsky, 2005). Ur Bronfenbrenners (uem) kan förståelse nås genom det samspel som sker i mesosystemet mellan elever och vuxna vilket i sin tur kan vara den sorts motivator som krävs för att positivt påverka elevens närvaro i skolan (Hwang och Nilsson, 2019).

Trots att kunskap kring relationer finns i den tidigare forskningen enligt Gidlund (2020) och Karlberg m.fl. (2022) så visar resultaten i vår studie att enbart en av skolorna arbetar aktivt förebyggande i form av elevsamtal i samband med utvecklingssamtalen. Detta tyder på att skolan totalt sett behöver organiseras på ett annat sätt och förslagsvis att en ansvarig utses för att samordna sådana elevsamtal och organisationen kring dem, för att tidigt kunna fånga upp olika sorters problematik som kan leda till skolfrånvaro. Gren Landell (2018) förklarar att specialpedagoger är en del av elevhälsoteamet och kan ses som ett kunskapsnav kring hur skolan kan arbeta med att främja närvaro och därav borde det kanske vara specialpedagogerna som kopplas till denna arbetsuppgift.

Warne m.fl. (2020) menar att tidig upptäckt av exempelvis sen ankomst kan bidra till att ett mönster bryts. Skolan behöver arbeta proaktivt i närvarofrågan i ett tidigt skede i stället för att ägna sig åt att släcka bränder i efterhand när problemen redan finns och ofta kan vara svåra att vända, vilket tidigare nämnts. Med tanke på att det i tidigare forskning framhävs att problem bör upptäckas i tid är det förvånansvärt att fler skolor inte arbetar mer med exempelvis elevnära samtal, handledning och nyttjandet av den specialpedagogiska spetskompetensen, relationer samt positiv skolanda. De behöver även se vikten av elevhälsans roll samt det övergripande systematiska arbetet då detta ses som olika framgångsfaktorer. Slutsatsen blir här att tiden i skolan är knapp och det är många olika moment som kräver tid och omfattande insatser, vilket resulterar i att det blir svårt att prioritera det proaktiva arbetet.

Resultaten i studien visar att det inte sker så många samtal med eleverna utan snarare om dem eller över deras huvuden och kanske problemet ligger däri, vilket kan knytas till Antonovskys salutogena begrepp KASAM (Antonovsky, 2005). Hade samtalen skett med eleverna och relationerna fungerat och grundat sig i Gidlunds (2020) följande faktorer som lyhördhet, rättvisa, att eleverna känner sig uppmuntrade och att lärarna är uppmärksamma på deras behov i större utsträckning i skolan hade kanske skolnärvaron sett annorlunda ut. Vi talar om vikten av samtal och goda relationer men finns de och fungerar de verkligen optimalt?

Tidigare forskning av Karlberg m.fl. (2022) påvisar att bland annat kvalitativa relationer mellan lärare och elever framträder som viktiga för elevers engagemang för skolan. I relation till vår studies resultat och kopplat till vår yrkeserfarenhet anser vi att kvalitativa relationer mellan lärare och elever innebär tillit och ömsesidig respekt grundat på ovanstående faktorer (Gidlund, 2020).

Enligt examensordningen (SFS 2017:1111) ska specialpedagogen fungera som en kvalificerad samtalspartner och som en rådgivare i pedagogiska frågor för kollegor, föräldrar och andra berörda. Enligt vår studies resultat arbetas detta inte tillräckligt med i den utsträckning det hade behövts, vilket hade varit ett effektivt sätt att omsätta den specialpedagogiska kompetensen för att arbeta närvarofrämjande på både mikro-, mesonivå- och makronivå och med ena ögat på ekonomin (Hwang och Nilsson, 2019). Som tidigare nämnts skulle det bli mest ekonomiskt effektivt om specialpedagogen satt med i ledningsgruppen för att kunna vägleda rektorer i beslut gällande vissa åtgärder som kan vara kostsamma, och som skulle kunna ersättas av andra mindre kostsamma sådana i stället samt kunna bidra med sin specialpedagogiska expertis.

Resultaten i vår studie pekar på att det inte finns tid avsatt för handledning på flera av skolorna trots att det är en del av specialpedagogens uppdrag.Handledning som sådan är i sig är en kostnadseffektiv och central insats som redan finns i huset, men som inte används på rätt sätt. Detta då tid inte avsätts vilket ligger på det organisatoriska planet där ledningen måste klargöra specialpedagogens ansvar och roll inom ramen för det specialpedagogiska uppdraget.

Något som uppmärksammats i resultatet som en potentiell betydelsefull faktor för framgång i det närvarofrämjande arbetet är det nya systemet som kallas EWS och användningen av systemet Skola24. Dessa system möjliggör ett systematiskt arbetssätt för att övervaka elevers närvaro och frånvaro och som i sin tur möjliggör för tidiga insatser. Utfallet av EWS har inte kunnat rapporteras ännu då det är i startgroparna. Frågan man kan ställa sig här är vad som görs med frånvarostatistiken när vi väl har den och hur arbetar vi främjande med det underlag som statistiken förser oss med? Och vad görs konkret åt problemet? Det givna svaret borde vara att resultaten ur den befintliga frånvarostatistiken, med dess bakomliggande orsaker, bör ligga till grund för utvecklandet av främjande faktorer i det fortsatta närvaroarbetet. Det är avgörande att kunna identifiera de bakomliggande orsakerna till elevers frånvaro tidigt precis som Warne m.fl. (2020) nämner i sin forskning. Mills m.fl. (2021) uttrycker vidare i sina studier att uppföljning av elevers närvarodata är av betydelse.

Problemet med skolfrånvaro är att det inte bara kvarstår utan som nämndes inledningsvis ökar och även kryper ner i åldrarna, vilket påvisar att det brister någonstans i systemet. Men var

och varför? Samhället förändras men skolan ser ut som den alltid gjort vilket gör att det blir svårt att mötas kring problem som exempelvis problematiskt skolfrånvaro. En transparens, en flexibilitet och ett öppet sinne krävs för att kunna lösa de problem som finns då allt inte kan vara svart eller vitt vilket skolan ofta förefaller vara.

Enligt de framgångsfaktorer som resultaten i studien påvisar bör det främjande närvaroarbetet belysas ur ett specialpedagogiskt perspektiv och att verksamheten ses utifrån systemteorin. Var i systemet finns bristerna? Är det relationella som brister eller är det interaktionerna mellan systemen? Socialstyrelsen och Skolverket (2023) nämner att det systematiska kvalitetsarbetet omfattar hela utbildningen inklusive elevhälsan och det ska riktas mot att uppfylla de nationella målen med utbildningen. Genom att arbeta med systematiskt kvalitetsarbete som ett närvarofrämjande arbete skulle skolor kunna få insikt i hur de kan utveckla sin verksamhet samt analysera vart det eventuellt brister.

Resultatet i vår studie visar dessutom att tidiga insatser genom samtal och möten med vårdnadshavare kan vara avgörande som ett helhetsgrepp för elevers skolnärvaro. Informanterna beskrev att externa aktörer behöver vara inkopplade vid svåra fall, för att man tillsammans ska kunna hitta en helhetslösning som gynnar eleven och som kan stötta denne till en högre närvaro i skolan och därmed en ökad måluppfyllelse. Både Ainscow m.fl. (2012) och Mills m.fl. (2021) menar att elever påverkas av faktorer utanför skolan därav blir denna samverkan med olika aktörer betydelsefull kring att ta ett helhetsgrepp runt eleven.

Samhället i stort har förändrats och informanterna i vår studie menar att det finns mycket annat som lockar och drar i barnens uppmärksamhet från skolan såsom den digitala världen och mobiltelefoner vilket är samstämmigt med Ainscows m.fl. (2012) studie som förklarar utanförliggande faktorer påverkan på eleverna. Informanterna menar att det är svårt att värja sig mot detta eftersom det successivt blivit en del av vårt moderna samhälle att vara ständigt uppkopplade och att få snabba belöningar vilket skolans värld inte erbjuder på samma sätt utan där man måste prestera och en ansträngning krävs över tid. Detta kan kopplas till Bronfenbrenners kronosystem där tiden är en avgörande faktor för förändring i mikrosystemet där individen påverkas (Hwang och Nilsson, 2019). Idag upplevs det många gånger att allt ska gå snabbt, inget får ta tid och ju mer belöningar människan får desto mer vill den ha. Detta kan bli en bidragande faktor i att uppmärksamheten läggs på detta i stället för på skolarbetet.

I skrivande stund har Regeringskansliet (2024) gått ut med ett förslag på att skolan ska bli mobilfri vilket enligt vår uppfattning skulle bidra till att skolan blir en frizon, där eleverna ska kunna spendera sin tid till att faktiskt umgås med varandra, må bra och lära sig. Detta kan underbyggas med Abrahamssons (2024) forskning som menar att ett förbud mot mobiltelefoner

i skolan kan öka elevers målpuppfyllelse och välbefinnande. Detta skulle kunna bidra till ökad trivsel och en känsla av samhörighet, vilket i sin tur kan leda till en ökad närvaro i skolan. Kanske detta är vad som krävs, att gå tillbaka till det som var normen förr i skolan men som då inte följer samhällets utveckling. Skolan borde kanske istället hitta flexibla strategier som möter samhällets och dagens elevers behov, för att kunna arbeta främjande överlag och för att nå framgång med skolnärvaro.

Metoddiskussion

Vi valde en kvalitativ ansats för att ta reda på hur skolor arbetar för att främja närvaro samt för att förstå hur den specialpedagogiska kompetensen används i detta arbete. Metoden vi använt är semistrukturerade intervjuer. Syftet med studien är att få kunskap om hur skolor arbetar för att främja närvaro, vilket gör intervjuer till en bra metod. Stukát (2011) menar att metoden är tidskrävande och därför är antalet informanter inte så stort i denna studie. En nackdel med metoden är att den ställer höga krav på intervjufrågorna då de behöver vara utformade för att ge nya intressanta vinklar samt att informanterna inte ska tröttna under intervjuförloppet. Efter sammanställningen av resultaten insåg vi att frågorna borde haft en större variation då de blev upprepande och det var svårt att hitta nya infallsvinklar. Detta trots att en pilotintervju genomförts.

Vi insåg även att de fysiska intervjuerna (se tabell 1 och 2) där vi träffades på plats gav ett mervärde i form av möjlighet att ställa följdfrågor, att läsa av informantens kroppsspråk, röstläge och mimik. Detta gav oss något att hänga upp berättelsen på, en känsla av informantens äkta upplevelser av det som berättats. Detta till skillnad från den intervju som genomfördes digitalt som enbart gav oss svar på frågorna vi ställde men ingen direkt känsla för informantens upplevelse eller för verksamheten då vi inte befann oss där. Den informant som svarade skriftligen på våra intervjufrågor hade likväl kunnat räknas som en enkätundersökning som var totalt tvärt emot den kvalitativa upplevelsen som de fysiska intervjuerna gav oss. Vi erhöll informationen men inget mer, vilket kan likställas med en enkätundersökning som inte ger plats åt vare sig följdfrågor eller tolkningsbara nyanser.

Ur tabell 1 och 2 kan det även utrönas att intervjuerna som skedde på plats tog i genomsnitt längre tid att genomföra än de som skedde digitalt. Detta kan bero på att vid de fysiska intervjuerna blev det lättare att intervjupersonen flikade in med följdfrågor och därav att intervjun blev längre och man fick mer uttömmande svar. Den kortare tiden i de digitala intervjuerna kunde bero på att intervjuaren nöjer sig med de svar som erhålls och går helt enkelt

vidare till nästa fråga när föregående blivit besvarad. En konsekvens av detta kan vara att vi ser specialpedagog 1 och 4 som mindre framträdande i jämförelse med övriga informanter.

Om en mixad metod hade valts och även inkluderat en kvantitativ ansats i form av enkäter hade eventuellt ett bredare resultat uppnåtts. Stukat (2011) menar att detta kan vara ett sätt att få ett mer giltigt forskningsresultat och fler realistiska tolkningar, då olika angreppssätt används och att olika typer av analyser görs. Eftersom studien var begränsad tidsmässigt fanns inte möjlighet till att genomföra två olika metoder och vår tolkning av detta är att resultatet kanske ändå inte hade blivit annat. Detta kan till stor del bero på frågornas utformning i de olika metoderna. Förslagsvis hade även skolors dokument kunnat granskas och intervjuerna kunde följts upp av observationer för att få en inblick i hur arbetet går till i praktiken, vilket hade kunnat stärka resultaten från intervjuerna.

I studien valde vi att använda en tematisk innehållsanalys för att analysera utsagorna och kategorisera dem i teman som vi konstruerat efter läsningen av transkriberingarna, detta för att kunna urskilja vad som var likt och sådant som framträdde ofta i informanternas utsagor. En nackdel med detta analysarbete kan vara att det blir en fråga för tolkning från studenternas sida. Det kan därför bli för subjektivt, vilket kan bidra till att studiens tillförlitlighet minskar men vi upplever trots det att metoden lämpar sig väl i vår studie.

Specialpedagogiska implikationer

Dagens skola befinner sig i en utmaning gällande elevers närvaro. Antalet elever som är frånvarande från skolan fortsätter öka och kryper dessutom längre ner i åldrarna, vilket kan få konsekvenser både för individen och för samhället i stort. I vårt avsnitt om tidigare forskning kan utrönas att det finns problematisk skolfrånvaro och den pekar på olika faktorer till att elever inte kommer till skolan.

Studien syftar till att belysa hur skolor arbetar med det närvarofrämjande arbetet samt hur den specialpedagogiska kompetensen används i detta arbete. Specialpedagogens arbete innebar till stor del att vara delaktig i närvarohanteringen samt att stötta lärare genom handledning och vara en del i elevhälsoteamets arbete kring skolnärvaro. De behövde även ha förmågan att se helheten samt att kunna utvärdera och analysera för att kunna hitta bakomliggande faktorer och planera för framtida insatser. Specialpedagoger har därmed en övergripande spindeln - i - nätet funktion och i att skapa strategier för hur skolor kan arbeta mer närvarofrämjande.

De lärdomar vi dragit från vår studie är att specialpedagoger behöver finnas som stöd för elever så att de utvecklar en känsla av sammanhang i skolan samt att de får rätt förutsättningar

för lärande, vilket i längden kan påverka deras närvaro i skolan. Genom förmågan att skapa relationer och samverka med vårdnadshavare och andra externa aktörer kan specialpedagogens kompetens verka som en framgångsfaktor i det närvarofrämjande arbetet. Även lärare kan behöva specialpedagogiskt stöd i form av handledning, likaså rektorer på organisationsnivå- och makronivån då dessa inte alltid besitter specialpedagogisk kompetens men där beslut om åtgärder fattas.

Utöver de lärdomar vi dragit från vår studie har vi även insett betydelsen av att alltid hålla oss ajour med både tidigare och den senaste forskningen för att kunna få en fördjupad förståelse, då vårt framtida arbete ska bygga på vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet.

Vår förhoppning är att studien ska ge en ökad insikt i hur det närvarofrämjande arbetet i skolan kan se ut och framhäva de faktorer som främjar elevers skolnärvaro i samspel med den specialpedagogiska kompetensen.

Förslag på fortsatt forskning

Det vi ser i skolan idag vad gäller den ökande skolfrånvaron är klara symptom på hur skolan mår och att det som görs idag inte är tillräckligt eftersom problemen inte bara kvarstår utan även ökar. Elever som inte kommer till skolan och inte uppnår sin fulla potential för att kunna fullborda cirkeln och bli välmående, bidragande samhällsmedborgare förefaller bli allt fler.

Enligt Bronfenbrenners (uem) ses alla nivåer inom systemet som bärande för individens utveckling (Hwang och Nilsson, 2019). Vad kan konkret göras för att göra rätt och få eleverna till att stanna i skolan? Antonovskys salutogena perspektiv visar på vikten av en känsla av sammanhang för att känna att en situation är begriplig, meningsfull och hanterbar (Antonovsky, 2005). Detta förhållningssätt kan bidra till att elever trivs och vill vara i skolan, vilket i sin tur leder till ett ökat välbefinnande och målluppfyllelse.

Framtida forskning skulle kunna inrikta sig på skolklimat och elevers röster för att lyfta fram vad i skolan som krävs för att elever ska vilja gå till skolan och må tillräckligt bra för att bli kvar i den och samtidigt prestera. Upplevelsen är att det pratas över elevernas huvud snarare än med dem. De behöver vara delaktiga, få göra sina röster hörda, känna tillhörighet och känslan av att vara betydelsefull. Kanske behöver vi även titta på relationerna i skolan i förhållande till digitaliseringen och vad denna kombination gör med oss? Samtidigt som vi inte kan leva utan dagens teknik kan den å andra sidan tolkas påverka oss negativt på flera plan både emotionellt, psykiskt och socialt, vilket tidigare forskning av Abrahamsson (2024) och Karlberg m.fl. (2022) styrker.

Frågan kvarstår dock, hur ska vi göra för att skolor mer konkret ska arbeta närvarofrämjande och detta blir den fråga vi lämnar till nästkommande forskare och sneglar samtidigt mot eleven som den entitet som måste få bli hörd och sedd för att förändring ska kunna ske baserat på rätt grunder.

Referenser

- Abrahamsson, S. (2024). Smartphone Bans, Student Outcomes and Mental Health. *NHH Dept. of Economics Discussion Paper No. 01*.
<http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.4735240>.
- Ahlberg, A. (2009). *Specialpedagogisk forskning - En mångfasetterad utmaning*. Studentlitteratur.
- Ainscow, M., Dyson, A., Goldrick, S., & West, M. (2012): Making schools effective for all: rethinking the task. *School Leadership & Management: Formerly School Organization*, 32(3), 197 - 213.
- Andersson, H. (2019:3). *Ifous fokuserar Skolnärvaro - En översikt av forskning om att främja alla barns och ungas närvaro i skolan*. Ifous.
- Andersson, E. (2024). Hur kan lärare och elever förbättra utbildningen tillsammans? Demokratisk skolförbättring och betydelsen av lärares kollektiva vanor. *Forskning & förändring RESEARCH AND CHANGE*, 7 (1), 26–48.
- Antonovsky, A. (2005). *Hälsans mysterium*. Natur & Kultur.
- Barmark, M., & Djurfeldt, G. (2020). *Statistiska verktygslådan - att förstå och förändra världen med siffror*. Studentlitteratur.
- Bengtsson, A., & Necovski, I. (2021). *Specialpedagog med kompetens att utveckla skolan*. (Första upplagan). Gothia kompetens.
- Brolin Låftman, S., Ramberg, J., & Modin, B. (2020). School Ethos and Recurring Sickness Absence: A Multilevel Study of Ninth Grade Students in Stockholm. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 17, 745.
- Bryman, A. (2018). *Samhällsvetenskapliga metoder*. Liber.
- Ekstrand, B. (2015). What it takes to keep children in school: a research review. *Educational Review*, 67(4), 459–482.
- Eriksson Barajas, K., Forsberg, C., & Wengström, Y. (2013). *Systematiska litteraturstudier i utbildningsvetenskap*. Natur & Kultur.
- Fejes, Andreas & Thornberg, Robert (red.) (2019). *Handbok i kvalitativ analys*. Liber.
- Gidlund, U. (2020). Relational pedagogy in a vocational programme in upper secondary school: A way to make more students graduate. *Nordic Journal of Vocational Education and Training*, 10, (2), 106–128.
- Gjems, Liv (1997). *Handledning i professionsgrupper*. Studentlitteratur.

- Gren-Landell, M., Ekerfelt Allvin, C., Bradley, M., Andersson, M., & Andersson, G. (2015). Teachers' views on risk factors for problematic school absenteeism in Swedish primary school students. *Educational Psychology in Practice*, 31, (4), 412 – 423.
- Gren Landell, M. (2018). *Främja närvaro – förebygga frånvaro i skolan*. Natur & Kultur.
- Gren Landell, M. (red.) (2021). *Närvaroproblem i skolan - en uppdatering av internationell forskning*. Jerringfonden.
- Hwang, P., & Nilsson, B. (2019). *Utvecklingspsykologi*. (Fjärde upplagan). Natur & Kultur.
- Karlberg, M., Klang, N., Andersson, F., Hancock, K., Ferrer-Wreder, L., Kearney, C., & Galanti, M. R. (2022). The Importance of School Pedagogical and Social Climate to Students' Unauthorized Absenteeism - A Multilevel Study of 101 Swedish Schools. *Scandinavian Journal of Educational Research*, 66(1), 88-104.
- Kvale, S., & Brinkmann, S. (2014). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Studentlitteratur.
- Milerad, J., & Lindgren, C. (2014) (Red.), *Evidensbaserad elevhälsa* (s. 111 – 122). Studentlitteratur.
- Mills, M., Howell, A., Lynch, D., & Dungan, J. (2021). Approaches to Improving School Attendance: Insights From Australian Principals. *Leadership & Policy in Schools*, 20(2), 404–415.
- Patel, R., & Davidson, B. (1994). *Forskningsmetodikens grunder. Att planera, genomföra och rapportera en undersökning*. Studentlitteratur AB.
- Persson, Sirkka., Hjorton Max (red). (2024). *Aktiv samverkan för ökad skolnärvaro*. Lärarförlaget, Lärarfortbildning AB.
- Ramberg, J., Brodin Låftman, S., Fransson, E., & Modin, B. (2019). School effectiveness and truancy: a multilevel study of high secondary schools in Stockholm. *International Journal of Adolescence and Youth*, 24: (2), 185–198.
- Regeringskansliet. (2024). Regeringen vill göra skolan mobilfri. <https://www.regeringen.se/pressmeddelanden/2024/09/regeringen-vill-gora-skolan-mobilfri/>
- Serder, M., & Jobér, A. (Red.). (2021). *Vetenskapliga teorier för lärare* (1st ed.). Natur och Kultur.
- SFS 2010:800 *Skollag*.
- SFS 2017:1111 *Examensordningen*.
- SFS 2018:608 *Skollag*.
- Skolverket. (2021). *Nationell kartläggning av elevfrånvaro- De obligatoriska skolformerna samt gymnasie- och gymnasiesärskolan*. <https://www.skolverket.se/getFile?file=8573>.

Skolverket. (2023). *Rekommendationer - främja närvaro och förebygga frånvaro*.
<https://www.skolverket.se/skolutveckling/inspiration-och-stod-i-arbetet/rekommendationer/rekommendationer-framja-narvaro-och-forebygga-franvaro#h-Skolverketsrekommendationertillrektorer>.

Skolverket. (2024, 8 oktober). *Främja närvaro och förebygga frånvaro*.
<https://www.skolverket.se/skolutveckling/inspiration-och-stod-i-arbetet/stod-i-arbetet/framja-narvaro-och-forebygga-franvaro#h-Godlarmiljoframjarnarvaron>.

Skolverket. (2024). *Nationell kartläggning av elevfrånvaron 2023 - De obligatoriska skolformerna*.
<https://www.skolverket.se/getFile?file=13169>.

Socialstyrelsen & Skolverket (2023, 5 juli). *Vägledning för elevhälsan*.

SOU 2016:94. *Saknad! Uppmärksamma elevers frånvaro och agera: Betänkande av Att vända frånvaro till närvaro – en utredning om problematisk elevfrånvaro*.
<https://www.regeringen.se/contentassets/77af60bb1e264076b19e879d53d5b58a/saknad-uppmarksamma-elevers-franvaro-och-agera-sou-201694.pdf>.

Specialpedagogiska skolmyndigheten. (2024, 30 augusti). *Främja skolnärvaro*.
<https://www.spsm.se/stod-och-rad/skolutveckling/framja-skolnarvaro/>

Stukát, S. (2011). *Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap*. (Andra upplagan). Studentlitteratur.

Sun, A. Q., & Xin, J. F. (2020). School principals' opinions about special education services. Preventing School Failure: *Alternative Education for Children and Youth*, 64(2), 106-115.

Vetenskapsrådet. (2024). God forskningsсед. Hämtad 1 januari 2025 från
<https://www.vr.se/analys/rapporter/vara-rapporter/2024-10-02-god-forskningsсед-2024.html>.

Wallerstedt, H. (2019). *Elever med hög frånvaro: vad kan skolan göra?* Natur & kultur.

Warne, M., Wall, E. & Svensson, Å. (2017). Närvarande elever och positiv skolmiljö för ökat välbefinnande och måluppfyllelse i skolan : Slutrapport från forskarna i projekt Hälsöfrämjande skolutveckling inom ramen för Skolverkets anslag för 2016-2017.

Warne, M., Svensson, Å., Tirén, L. & Wall, E. (2020). On Time : A Qualitative Study of Swedish Students', Parents' and Teachers' Views on School Attendance, with a Focus on Tardiness. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, vol. 17: 4, 1-18.

Öquist, Oscar (2018). *Systemteori i praktiken- konsten att lösa problem och nå resultat*. Gothia Fortbildning.

Bilagor

Bilaga 1 – Samtycke till medverkan

LÄRANDE OCH SAMHÄLLE
SKOLUTVECKLING OCH
LEDARSKAP

På specialpedagogprogrammet vid Malmö universitet skriver studenterna ett examensarbete på avancerad nivå. I detta arbete ingår att göra en egen vetenskaplig studie. Examensarbetet motsvarar 15 högskolepoäng, och utförs under totalt 10 veckor. När examensarbetet blivit godkänt publiceras det i Malmö universitets databas DIVA (<http://mau.diva-portal.org/smash/search.jsf?language=sv&dswid=1871>).

2024-11-13

Samtycke till medverkan i studentprojekt

Vi heter Monika Kroker och Mia Persson och vi studerar vår sista termin på Specialpedagogprogrammet. Vi tar vår examen i januari 2025 och det ser vi framemot. Den sista kursen av vår utbildning ska innefatta ett examensarbete och vi har valt att skriva om att främja närvaro i skolan och hur den specialpedagogiska kompetensen används i det arbetet.

Vi kommer att göra intervjuer för att få ett djup kring arbetet med att främja närvaro. Intervjuerna kommer att spelas in för ljudupptagning och detta görs för att underlätta efterarbetet och möjliggöra en tydligare närvaro. All insamling av data kommer således att utelämnas namn, samt vilken skola och kommun informanten tillhör. Underlaget kommer endast att användas av oss som skriver examensarbetet.

Vårt att veta är att allt insamlat material och personuppgifter lagras på Malmö universitets server under arbetet med examensarbetet, samt att samtyckesblanketterna förvaras oåtkomligt på Malmö universitet.

Vi följer även Vetenskapsrådets forskningsetiska principer. Det innebär att vårt examensarbete utgår från dessa principer i bl.a. följande avseenden:

- Medverkan baseras på samtycke och detta samtycke kan när som helst återkallas. Alla som tillfrågas har alltså rätt att tacka nej till att delta, eller (om de först tackar ja) rätt att avbryta sin medverkan när som helst, utan några negativa konsekvenser.
- Deltagarna kommer att avidentifieras i det färdiga arbetet.
- Materialet kommer enbart att användas för aktuell studie och kommer att förstöras när denna är examinerad.

.....
Studenternas underskrift och namnförtydligande

Kontaktuppgifter till studenter (tfn nr, e-mail):

.....

Ansvarig handledare på Malmö universitet:

.....

Kursansvarig på Malmö universitet:

.....

Kontaktuppgifter Malmö universitet:

www.mau.se

040-665 70 00

Information om Malmö universitets behandling av personuppgifter

Personuppgiftsansvarig	Malmö universitet
Dataskyddsbud	dataskyddsbud@mau.se
Typ av personuppgifter	Namn, anteckning av lärandesituation, bild och/eller filmklipp samt ditt samtycke till att Malmö universitet behandlar dessa personuppgifter.
Ändamål med behandlingen	För att möjliggöra undervisnings- och examinationssituationer i skolmiljö för studenter vid Malmö universitets lärarutbildning.
Rättslig grund för behandling	Ditt samtycke.
Mottagare	Personuppgifterna kommer endast användas i utbildningssyfte inom ramen för lärarutbildningen vid Malmö universitet och kommer inte att spridas vidare till någon annan mottagare.
Lagringstid	Malmö universitet kommer spara dina personuppgifter så länge de behövs för ovan angivet ändamål eller till dess att du återkallar ditt samtycke. Efter genomförd kurs/program kommer personuppgifterna att raderas. Malmö universitet kan dock i vissa fall bli skyldiga att arkivera och spara personuppgifter enligt Arkivlagen och Riksarkivets föreskrifter.
Dina rättigheter	Du har rätt att kontakta Malmö universitet för att 1) få information om vilka uppgifter Malmö universitet har om dig och 2) begära rättelse av dina uppgifter. Vidare, och under de förutsättningar som närmare anges i dataskyddslagstiftningen, har du rätt att 3) begära radering av dina uppgifter, 4) begära en överföring av dina uppgifter (dataportabilitet), eller 5) begära att Malmö universitet begränsar behandlingen av dina uppgifter. När Malmö universitet behandlar personuppgifter med stöd av ditt samtycke, har du rätt att när som helst återkalla ditt samtycke genom skriftligt meddelande till Malmö universitet. Du har rätt att inge klagomål om Malmö universitets behandling av dina personuppgifter genom att kontakta Datainspektionen, Box 8114, 104 20 Stockholm.

Samtycke

Härmed samtycker jag till att medverka i ovan beskrivna studentprojekt, samt bekräftar att jag har tagit del av informationen om Malmö universitets behandling av personuppgifter, och Vetenskapsrådets forskningsetiska principer, som säger att

- medverkan baseras på samtycke och detta samtycke kan när som helst återkallas. Alla som tillfrågas har alltså rätt att tacka nej till att delta, eller (om de först tackar ja) rätt att avbryta sin medverkan när som helst, utan några negativa konsekvenser.
- deltagarna kommer att avidentifieras i det färdiga arbetet.
- materialet kommer enbart att användas för aktuell studie och kommer att förstöras när denna är examinerad.¹

Namn: .....

Namnförtydligande: .....

Dagens datum: .....

---

¹ De forskningsetiska principerna kan du läsa mer om i Vetenskapsrådets skrift *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning* (2002), som du kan finna här: <https://www.vr.se/analys/rapporter/vara-rapporter/2002-01-08-forskningsetiska-principer-inom-humanistisk-samhällsvetenskaplig-forskning.html>

Bilaga 2 - Intervjuguide

Intervju med specialpedagog/rektor

Roller och begrepp

- 1. Kan du beskriva ditt uppdrag på skolan?**
- 2. Hur ser den problematiska skolfrånvaron ut på er skola?**
- 3. Vad betyder följande begrepp för dig?**
  - Att främja närvaro
  - Giltig frånvaro/ogiltig frånvaro
- 4. Kan du beskriva hur ni arbetar med närvaro på er skola?**
  - Dokument och rutiner
  - Skolans systematiska kvalitetsarbete med att främja närvaro?
  - Vilka bakomliggande faktorer ser du ligger till grund för arbetet med att främja närvaro?
- 5. På vilket sätt är dessa främjande? Hur vet ni det?**
- 6. Har ni sett någon förändring kopplat till ert arbete?**
- 7. Vilken är din roll inom detta arbete?**

Genomförande

- 8. Har ni några strategier kring ert närvarofrämjande arbete?
Isåfall vilka?**
- 9. Hur använder alternativt hur skulle man kunna använda den specialpedagogiska kompetensen i arbetet med att främja närvaro?**
- 10. Kan du berätta om elevhälsoteamets organisation kring att främja närvaro?**

- Hur används den specialpedagogiska kompetensen i detta arbete?

11. Finns det någon kommunal samverkan kring närvaroarbetet?

12. Vad anser du bidrar till främjandet av skolnärvaro?

- Vilka möjligheter/hinder ser du?
- Hur ser samarbetet ut med lärarna kring närvaro?

Framtidstankar

13. Vad vill du som specialpedagog/rektor lyfta fram som det viktigaste för att åstadkomma en ökad skolnärvaro?

14. Kan du ge några exempel på framgångsfaktorer och risker kring närvaroarbetet?

15. Hur tror du det främjande närvaroarbetet skulle organiseras på en skola i den bästa av världar?

- Är olika skolor olika framgångsrika på att främja närvaro?
- Kan du ge några exempel på framgångsrikt arbete med att främja närvaro?
- Vilka svårigheter ser du i arbetet med att främja närvaro?

16. Är det något annat som vi inte har samtalat om och som du tycker är viktigt att lyfta fram inom detta område?